

ULOGA PEDAGOGA IZ PERSPEKTIVE RODITELJA POSVOJITELJA I UDOMITELJA

Bandić, Karla

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:172:201580>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-25**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

DIPLOMSKI RAD

**ULOGA PEDAGOGA IZ PERSPEKTIVE RODITELJA
POSVOJITELJA I UDOMITELJA**

KARLA BANDIĆ

Split, rujan 2024.

Odsjek za Pedagogiju

Studij Povijesti umjetnosti i Pedagogije

Pedagog u odgojno-obrazovnoj ustanovi

ULOGA PEDAGOGA IZ PERSPEKTIVE RODITELJA POSVOJITELJA I UDOMITELJA

Studentica:

Karla Bandić

Mentorica:

doc. dr. sc. Anita Mandarić Vukušić

Split, rujan 2024.

Sadržaj

Slike	39
1. Uvod.....	2
2. Teorijski okvir.....	4
2.1. Pedagog u odgojno-obrazovnoj ustanovi.....	4
2.1.1. Uloga pedagoga i područja rada	4
2.1.2. Kompetencijski profil pedagoga	6
2.1.3. Uloga pedagoga prilikom upisa djece u odgojno-obrazovnu ustanovu	8
2.1.4. Savjetodavni rad pedagoga.....	9
2.2. Posvajanje djece.....	12
2.2.1. Određenje posvojenja.....	12
2.2.2. Postupak provođenja posvojenja.....	13
2.2.3. Obilježja posvojiteljskih obitelji	15
2.3. Udomljavanje djece	16
2.3.1. Određenje udomljavanja	16
2.3.2. Vrste udomiteljstva	17
2.3.3. Postupak provođenja udomljavanja	19
2.3.4. Obilježja udomiteljskih obitelji.....	21
2.4. Podrška roditeljima posvojiteljima i udomiteljima od strane odgojno-obrazovnih ustanova	22
3. Istraživanje uloge pedagoga iz perspektive roditelja posvojitelja i udomitelja djece.....	25
3.1. Problem i cilj istraživanja	25
3.2. Metoda prikupljanja podataka.....	26
3.3. Ispitanici.....	26
3.4. Postupak istraživanja	27
3.5. Analiza podataka.....	27
3.6. Rezultati	29
3.6.1. Prvo istraživačko pitanje: Koja je uloga pedagoga prilikom upisa posvojenog/udomljenog djeteta u odgojno-obrazovnu ustanovu?.....	29

3.6.2. Drugo istraživačko pitanje: Koja je uloga pedagoga tijekom djetetovog pohađanja odgojno-obrazovne ustanove?	31
3.6.3. Treće istraživačko pitanje: Kakva je kvaliteta savjetodavnog rada pedagoga s roditeljima povojiteljima i udomiteljima?	33
3.7. Ograničenja istraživanja.....	36
4. Zaključak.....	37
Sažetak	39
Abstract	40
Literatura.....	41
Popis priloga	47

Slike

Slika 1. Teme i podteme u istraživanju (Braun i Clarke, 2006; Holton, 1973)

1. Uvod

Pedagozi u odgojno-obrazovnim ustanovama igraju ključnu ulogu u cjelokupnom odgojno-obrazovnom sustavu i svim obrazovnim procesima, s naglaskom prvenstveno na odgoj i obrazovanje djece i mladih, a čiji je neizostavan dio pružanje podrške roditeljima, uključujući roditelje posvojitelje i udomitelje. Posvojitelji i udomitelji djece suočavaju se sa specifičnim izazovima koji zahtijevaju poseban pristup i prilagodbu od strane pedagoga.

Posvojenje i udomljavanje su procesi koji unose značajne promjene u živote djece i njihovih novih obitelji. Pedagozi, kao stručni suradnici u odgojno-obrazovnim ustanovama, imaju važnu ulogu u olakšavanju ovih prijelaza, pružajući potrebnu podršku djeci i njihovim roditeljima kroz savjetodavni rad i druge oblike pomoći.

U Republici Hrvatskoj, kao i u mnogim drugim zemljama, posvojenje i udomljavanje djece regulirani su strogo definiranim zakonskim okvirom. Međutim, unatoč zakonskoj regulativi, roditelji posvojitelji i udomitelji često se suočavaju s nizom izazova prilikom prilagodbe na nove obiteljske uvjete. Ti izazovi uključuju emocionalne, psihološke i društvene aspekte te zahtijevaju sustavnu i kontinuiranu podršku stručnjaka iz odgojno-obrazovnog sustava. Pedagozi, kao ključni akteri unutar tog sustava, moraju biti adekvatno osposobljeni i senzibilizirani za specifične potrebe posvojiteljskih i udomiteljskih obitelji.

Istraživanje uloge pedagoga iz perspektive roditelja posvojitelja i udomitelja važno je iz nekoliko razloga. Prvo, omogućuje bolje razumijevanje predodžbe roditelja o ulozi pedagoga i kvaliteti podrške koju dobivaju. Drugo, rezultati istraživanja mogu poslužiti kao osnova za unapređenje pedagoške prakse, kroz razvoj novih odgojno-obrazovnih programa i/ili fakultetskih kolegija te strategija za podršku roditeljima i djeci. Konačno, istraživanje može doprinijeti širem društvenom razumijevanju i podršci za posvojiteljske i udomiteljske obitelji, uključujući osvještavanje i senzibiliziranje odgojno-obrazovnih djelatnika za tu tematiku.

Cilj ovog istraživanja je utvrditi i opisati kako roditelji posvojitelji i udomitelji percipiraju ulogu pedagoga u odgojno-obrazovnim ustanovama. Istraživačka pitanja usmjerena su na tri ključna aspekta:

1. Koja je uloga pedagoga prilikom upisa posvojenog ili udomljenog djeteta u odgojno-obrazovnu ustanovu?

2. Koja je uloga pedagoga tijekom djetetovog pohađanja odgojno-obrazovne ustanove?
3. Kakva je kvaliteta savjetodavnog rada pedagoga s roditeljima posvojiteljima i udomiteljima?

Rad je strukturiran u nekoliko ključnih dijelova. Prvo, u teorijskom okviru pruža se pregled literature koja se bavi ulogom pedagoga, posvojenjem i udomljavanjem djece te podrškom roditeljima u odgojno-obrazovnom sustavu. Ovaj dio rada uključuje definicije, postupke i izazove povezane s posvojenjem i udomljavanjem, kao i pregled kompetencija i odgovornosti pedagoga. Nakon teorijskog pregleda, rad prelazi na metodološki dio gdje se opisuje kvalitativna metodologija korištena za prikupljanje i analizu podataka. Analizom podataka predstavljaju se ključni nalazi istraživanja organizirani prema istraživačkim pitanjima te se detaljno razmatraju mišljenja roditelja o ulozi pedagoga, izazovi s kojima se suočavaju te prijedlozi za poboljšanje obrazovne podrške. U zaključku se sumiraju glavni nalazi istraživanja, daju se preporuke za unapređenje prakse i ističe važnost kontinuiranog cjeloživotnog učenja i profesionalnog usavršavanja pedagoga. Zaključak također nudi smjernice za daljnja istraživanja u ovom području.

2. Teorijski okvir

2.1. Pedagog u odgojno-obrazovnoj ustanovi

2.1.1. Uloga pedagoga i područja rada

Pedagog se ističe kao stručni suradnik čiji posao uključuje širok spektar poslova i odgovornosti unutar odgojno-obrazovne ustanove, pri čemu je najčešće riječ o predškolskim ustanovama te osnovnim i srednjim školama (Luketić i Vican, 2022). Osim što su sudionici u odgojno-obrazovnom procesu, pedagozi su i suradnici svim ostalim sudionicima tog procesa, a njihova uključenost se proteže na veliki broj svakodnevnih poslova i funkcija određene odgojno-obrazovne ustanove. To svakako uključuje poslove poput vođenja, organiziranja i provedbe svih obrazovnih procesa, a odgovorni su i za aktivnosti kao što su planiranje, programiranje, evaluacija, analiza i istraživanje obrazovnih praksi (Jurić i sur., 2001). Na temelju tih aktivnosti pedagozi predlažu promjene, modifikacije i pedagoške inovacije, pri čemu fokus stavljaju na stručno usavršavanje odgojno-obrazovnih djelatnika, odnosno odgojitelja, učitelja i nastavnika (Ledić i sur., 2013). Značajan aspekt njihove dnevne rutine uključuje blisku suradnju s djecom, roditeljima, drugim stručnim suradnicima, odgojiteljima, učiteljima, nastavnicima i ravnateljima (Jurić i sur., 2001), a u njihovoj je domeni i suradnja s drugim organizacijama (Ledić i sur., 2013).

Navedeni zadatci i obveze odnose se samo na dio odgovornosti pedagoga u odgojno-obrazovnoj ustanovi jer sve njihove dužnosti i uloge nije lako definirati ili kategorizirati budući da područje pedagoške djelatnosti obuhvaća različite aspekte koji se odnose na unutarnje djelovanje odgojno-obrazovne ustanove. Jedna od važnih odgovornosti pedagoga je i njegovati pozitivno okruženje, kao i kolektivnu kulturu i ozračje unutar ustanove (Luketić i Vican, 2022). Današnju pedagošku praksu karakterizira otvorenost transformaciji, učestalom vrednovanju i unaprjeđivanju, za što je nužan kontinuirani napor (Vuković, 2011), pa je moguće zaključiti da suvremena pedagoška djelatnost postavlja pedagoge pred različite izazove, zahtijevajući stjecanje specifičnih kompetencija i vještina potrebnih za učinkovito obavljanje profesionalnih dužnosti u neposrednom obrazovnom okruženju (Fajdetić i Šnidarić, 2014).

Kako je navedeno, rad pedagoga obuhvaća različite poslove i obveze koje obavljaju u odgojno-obrazovnim ustanovama. Sve te aktivnosti i procesi za cilj imaju unaprijediti pedagoški proces, odnosno postići pozitivne promjene i rezultate koji će doprinijeti sveopćem razvitku odgojno-obrazovne ustanove. Shodno tome, rad pedagoga u području razvojno pedagoške djelatnosti može se svrstati u različita područja. Prema nekim autorima, to uključuje pripremu za izvođenje odgojno-obrazovnog programa, aktivno sudjelovanje, praćenje i valorizaciju tijekom odgoja i obrazovanja, uključujući sve sudionike, profesionalni razvoj i usavršavanje odgojno-obrazovnih radnika, uz neizbježno bavljenje informacijsko-dokumentacijskim poslovima. Zatim, jedan od pristupa sistematizaciji područja rada pedagoga pedagoške poslove dijeli na one operativne, zatim nastavne, odnosno instruktivne te studijsko-analitičke poslove, pri čemu se operativni odnose na određena tehnička područja, nastavni na poučavanje drugih, a studijsko-analitički poslovi na istraživanja i analize unutar pedagoškog područja (Ledić i sur., 2013). Međutim, upravo zbog toga što uloga pedagoga u odgojno-obrazovnoj ustanovi obuhvaća toliko širok raspon odgovornosti i zadataka, isti su često dvosmisleni i teško ih je apsolutnom jasnoćom definirati (Kovač i sur., 2022).

Staničić i Resman (2020) slično područjima rada pedagoga koji su navedeni u *Koncepciji razvojne pedagoške djelatnosti stručnih suradnika (2001)* istražuju koncept razvojno pedagoške djelatnosti i ocrtavaju različita područja u koja su pedagozi uključeni, prateći višefazni razvojni ciklus. Tako početna faza uključuje proces projektiranja i pripremu, a čija je svrha strateško planiranje, odnosno organiziranje aktivnosti koje će rezultirati učinkovitim izvršavanjem zadataka i postizanjem ciljeva. Osim što se tijekom te faze provodi revizija prethodnih postignuća, istovremeno se uspostavlja i određuje konkretna vizija i razvojni plan te se kreiraju pretpostavke koje su uopće potrebne za sam rad. Potom slijedi faza koja podrazumijeva djelovanje, čiji je zadatak i cilj uključivanje u obrazovne pothvate kako bi se steklo dublje i jasnije razumijevanje aktivnosti. Ta faza uključuje različite zadatke kao što su nadgledanje obrazovnog procesa, praćenje napretka, predlaganje smjernica itd. Treća faza odnosi se na vrednovanje, a njezina je intencija prikupljanje i analiza podataka za poboljšanje različitih područja pedagoškog rada pri čemu isti obuhvaćaju analizu postignuća, vrednovanje i samovrednovanje, prepoznavanje aktivnosti koje promiču poboljšanje te provođenje istraživanja o odgojno-obrazovnim temama. Četvrta se faza svodi na unapređivanje, a njezina je glavna zadaća otklanjanje nedostataka čime se postiže unapređenje odgojno-obrazovnog procesa. Tako

pedagozi prate i planiraju razna usavršavanja odgojitelja, učitelja i nastavnika, osmišljaju i provode radionice te prikupljaju različite korisne informacije. Posljednja se faza odnosi na dokumentaciju čija je osnovna ideja zajamčiti pohranu provedenih aktivnosti, postignuća i aktera koji su u istima sudjelovali (Staničić i Resman, 2020).

Nadalje, Šnidarić (2009) navodi da je upravo analiza odgojno-obrazovnog procesa element koji rezultira unaprjeđenjem pedagoško-didaktičke domene koje će pripomoći uspostavljanju optimalnih uvjeta učenja. Nekoliko ključnih čimbenika doprinosi tom cilju. Konkretno, uloga pedagoga obuhvaća učinkovitu komunikaciju i organizaciju, implementaciju ideja, analitičke sposobnosti procjene postojećeg stanja, sposobnost rješavanja problema, nadzor nad radom odgojno-obrazovne ustanove i vrednovanje njezina rada. Osim toga, isti autor tvrdi da pedagog u svojem radu djeluje na tri različite razine pri čemu je početna razina djelovanja razvojna razina koja podrazumijeva da pedagog preuzima odgovornost za ostvarivanje specifičnih odgojno-obrazovnih ciljeva, prema vlastitom shvaćanju razvojnih faza. Sljedeća razina je fokusirana na donošenje odluka koje pedagog donosi na temelju okolnosti pedagoške prakse, a posljednja se razina odnosi na individualne karakterne osobine na temelju kojih se razvija kompetencijski profil pedagoga.

2.1.2. Kompetencijski profil pedagoga

Pedagozi se svakodnevno susreću s mnoštvom izazova i prepreka prilikom obavljanja svojih zadataka. Istovremeno, očigledno je da je njihova dužnost pratiti i istraživati obrazovni proces unutar odgojno-obrazovne ustanove te koristiti prikupljene informacije za procjenu njegova učinka (Staničić i Resman, 2020). Pritom se unaprjeđenje i razvoj pedagoške prakse temelji na samovrednovanju, odnosno samorefleksiji vlastitih sposobnosti, vještina i znanja u obavljanju svakodnevnih zadaća i obveza (Fajdetić i Šnidarić, 2014.).

Stoga, razina uspješnosti pedagoga u ispunjavanju odgojno-obrazovnih dužnosti s ciljem dobrobiti svih sudionika odgojno-obrazovne ustanove ovisi o posjedovanju specifičnih kvaliteta. Poželjne osobine pedagoga, u koje spadaju empatija, samosvijest, neovisnost, prilagodljivost, vještine rješavanja problema, suradničko i prijateljsko ponašanje, poštovanje, upornost i ljubaznost, igraju ključnu ulogu u njegovu radu (Petani i Iveljić, 2022). Jurić (2016, prema Petani i Iveljić, 2022) te poželjne osobine kategorizira u različite skupine: intrapersonalne osobine

(samosvijest, samopoštovanje, samoaktualizacija itd.), interpersonalne osobine (empatija, međusobni odnosi itd.), osobine prilagodljivosti (objektivnost, sposobnost rješavanja problema itd.), vještine upravljanja stresom (kontrola, tolerancija na stres) te osobine povezane s općim raspoloženjem (optimizam).

Kako bi učinkovito ispunio mnoštvo odgovornosti unutar obrazovnog okruženja, pedagog treba posjedovati određene kompetencije. Prema Ledić i suradnicima (2013) pedagoške kompetencije mogu se kategorizirati u stručno-pedagoške, interpersonalne, organizacijsko-razvojne i upravno-administrativne, a svaka obuhvaća različite aspekte odgojno-obrazovnog procesa, kao i funkcioniranja odgojno-obrazovnih ustanova. Staničić (2005, str. 41-42), pak, kompetencije pedagoga dijeli na formalne kompetencije koje obuhvaćaju kvalifikacije stečene kroz akademski studij i praktično iskustvo te poželjne kompetencije. Poželjne kompetencije koje pedagog koristi u svojim svakodnevnim zadacima autor kategorizira na sljedeći način:

- Osobna kompetencija – uključuje ponašanje i reakcije pedagoga. Prepoznaju se po osobinama kao što su marljivost, inteligencija, odgovornost, poštenje, povjerenje, odlučnost i dr.
- Razvojna kompetencija – obuhvaća razumijevanje i primjenu razvojnih procesa, implementaciju novih ideja i tehnologija te drugih povezanih znanja. U tom je kontekstu bitna i stručnost u organizacijskim vještinama, kao i poznavanje administrativnih i zakonskih propisa i sl.
- Profesionalna kompetencija – podrazumijeva korištenje profesionalne stručnosti za poboljšanje vlastitog rada što zahtijeva duboko razumijevanje strukture obrazovnog procesa te sposobnost analize i procjene ishoda.
- Socijalna kompetencija – odnosi se na znanja i vještine u međuljudskim odnosima. Za učinkovitu društvenu interakciju nužno je razumijevanje dinamike odnosa, rješavanje sukoba, sposobnost motiviranja drugih i prepoznavanja individualnih vrijednosti.
- Akcijska kompetencija – povezana je s praktičnim djelovanjem pedagoga u odgojno-obrazovnom radu, kako unutar ustanove, tako i izvan nje. Ta kompetencija ima temelj u stvaranju povoljnih uvjeta za postizanje ciljeva institucije, njegovanju duha suradnje, aktivnom uključivanju u rješavanje problema, proaktivnom djelovanju i demonstriranju liderskih kvaliteta u radu.

Rad pedagoga u odgojno-obrazovnim ustanovama izravno je povezan s pet navedenih kategorija kompetencija i njihovim temeljnim čimbenicima. Upravo je integracija različitih aspekata unutar svake kompetencije ključna za postizanje kvalitetnog pedagoškog usmjerenja, što je cilj koji svaki pedagog želi ostvariti (Šnidarić, 2009).

2.1.3. Uloga pedagoga prilikom upisa djece u odgojno-obrazovnu ustanovu

Jedan od poslova u kojima pedagog može imati važnu ulogu nerijetko je upis djece u odgojno-obrazovnu ustanovu. Kada su u pitanju djeca predškolske dobi, postupak upisa počinje kada predškolske ustanove oglase planove upisa djece u narednu pedagošku godinu, a potom roditelji/skrbnici/udomitelji podnose svoje zahtjeve za upisom djeteta u vrtić. Pri tome je važno istaknuti da (između ostalih) udomljena djeca imaju prednost pri upisu kada su u pitanju predškolske ustanove kojima je osnivač jedinica lokalne ili područne samouprave (e-Građani, *Upis u dječji vrtić*, 2024). Slično je i prilikom upisa u srednju školu kada se, prema zakonu koji uređuje socijalnu skrb, djeci bez roditelja, odnosno odgovarajuće roditeljske skrbi dodaje dodatni bod na prethodno utvrđeni broj bodova (e-Građani, *Postupci prijave i upisa kandidata u srednje škole*, 2024).

Najčešće se prilikom upisa u odgojno-obrazovnu ustanovu s djecom i roditeljima obavlja inicijalni razgovor. Također, prilikom upisa u osnovnu školu, školski pedagog može surađivati s ustanovama ranog i predškolskog odgoja, odnosno pedagogima koji su u tim ustanovama zaposleni, kako bi utvrdio razinu pripremljenosti djece za školu. Nadalje, u suradnji s odgojiteljima, pedagog i edukacijski rehabilitator identificiraju djecu koja imaju teškoće (Vuković, 1994), a sam tijek upisa provodi se tako da djeca prvo posjećuju školskog liječnika, nakon čega odlaze u školu gdje se obavljaju daljnja ispitivanja, koja uključuju (Vuković, 1994, str. 109):

- „ispitivanje razine radnih i drugih navika djece
- ispitivanje intelektualne zrelosti djeteta
- ispitivanje dominantnosti ruku i poznavanje boja
- razgovor s djecom i njihovim roditeljima“.

Potrebno je istaknuti da tijekom upisa u odgojno obrazovne ustanove nije strogo određen, kako u osnovnim tako ni u srednjim školama te isti nije jednak za svu djecu. U praksi se u osnovnoj školi najčešće koristi slobodan razgovor s djetetom, na temelju čega se doznaju podatci o djetetovoj obitelji i okolini u kojoj žive, dok se u srednjim školama razgovorima prilikom upisa pridaje manje pažnje. Osim razgovora s djetetom, pedagog provodi i razgovor s roditeljima djeteta koje se testira za upis u osnovnu školu. Cilj tog razgovora također se odnosi na upoznavanje roditelja i obiteljske situacije, a razgovara se i o djetetovim navikama, interesima, motivaciji, prethodnom pohađanju dječjeg vrtića, kao i obiteljskim te stambenim prilikama (Vuković, 1994).

Dobro je spomenuti da za neku djecu školski pedagog može preporučiti odgodu upisa u prvi razred osnovne škole, a neka djeca mogu biti upisana, ali će biti pod opservacijom (najčešće pedagoškom) kako bi se utvrdilo hoće li nastaviti pohađati redovni ili posebni obrazovni program. Cilj pedagoške opservacije je posvetiti vrijeme kvalitetnom upoznavanju djeteta s teškoćama u razvoju kako bi se što učinkovitije utvrdile njegove karakteristike, odnosno sposobnosti i ograničenja, ali i potencijali, a sve sa svrhom što uspješnije izrade adekvatnog programa školovanja (Zrilić, 2012). Pri tome je važno naglasiti da opservacija ne znači samo usmjeravanje pedagoga na negativna obilježja određene poteškoće kod djeteta, već je potrebno usmjeriti se i na djetetove mogućnosti i jake strane te na pozitivne osobine i vrijednosti (Mustać i Vicić, 1996).

2.1.4. Savjetodavni rad pedagoga

Savjetovanje se definira različito, ovisno o pristupu pojedinog autora. U literaturi se čak navode i različiti pojmovi vezani za savjetodavni rad: vođenje (engl. *guidance*), savjet (engl. *advice, advising*) i savjetovanje (engl. *counselling*). Razlike između navedenih pojmova se očituju u stupnju direktivnosti u samom procesu, koji pak ovisi o djetetovoj zrelosti (Resman, 2000). Prema Gustadu (1953), savjetovanje je proces usmjeren na učenje, koji se odvija u jednostavnom društvenom okruženju jedan-na-jedan, u kojem savjetnik, profesionalno kompetentan u relevantnim psihološkim vještinama i znanjima, nastoji pomoći klijentu metodama primjerenim njegovim potrebama da nauči više o sebi te da nauči te nove spoznaje provesti u djelo, a s ciljem da postane sretniji i produktivniji član svog društva.

Nadalje, Hechler (2012, str. 40) određuje pedagoško savjetovanje kao „zlatni standard odgojnog djelovanja“ te ističe da je to „specifični odgovor i reakcija na stanje ljudske neodlučnosti“ (Hechler, 2012, str. 39). Savjetodavni rad vrlo je odgovoran posao koji bi, da bi bio uspješno obavljen, trebao provoditi jedino stručnjak posebno pripremljen za provođenje savjetovanja. U pedagoškom pristupu savjetovanje možemo odrediti kao pomno planiranu djelatnost, neizbježno utemeljenu na znanstvenim činjenicama, a čiji je opći cilj usmjerenost na uspješnost pojedinca kojemu je potrebna takva podrška (Vuković, 2019). Pedagoško savjetovanje je „proces pomoći u kojem osposobljeni savjetodavni djelatnik radi s djecom, bilo individualno, bilo u skupini, na problemima rješavanja i prihvatanja odluka glede njihova budućeg školovanja, zanimanja ili šire osobno-socijalne (životne) prirode“ (Courtland, 1995, prema Resman, 2000, str. 110). Prema Stevanoviću (2003), savjetovanje je najizravniji način pomoći djeci, roditeljima i odgojiteljima ili učiteljima i nastavnicima. „Može se provoditi pojedinačno, u manjim ili većim skupinama. Zasniva se na dobrom poznavanju dječjeg razvoja i njegove osobnosti, kao i intra i inter personalnih odnosa i stvaralačkih komunikacija“ (Stevanović, 2003, str. 111).

Prema Resmanu (2000) razlikuju se tri razine na koje pedagog može djelovati savjetovanjem, a to su djetetov osobni razvoj, njegov odnos s okolinom te njegov obrazovni rad i profesionalno usmjerenje. Pritom je nužno da pedagog kao stručni suradnik koji sudjeluje u svim odgojno-obrazovnim aktivnostima ima razvijene komunikacijske vještine kako bi mogao uspješno obavljati pedagoško savjetovanje s djecom (Fajdetić i Šnidarić, 2014). Pedagogu u savjetodavnom radu mogu pomoći odgojitelji, odnosno učitelji i nastavnici jer oni s drugačijeg aspekta poznaju dijete i njegove osobine. Pedagog i odgojitelj, odnosno učitelj ili nastavnik „ne samo da zapažaju i opisuju odgojne pojave nego utvrđuju njihove uzroke i posljedice, vrše kritičku valorizaciju prijednog puta i poduzimaju kompetentne mjere u eliminiranju negativnih uzroka i uklanjanja štetnih posljedica“ (Stevanović, 2003, str. 111). Suradnja između pedagoga kao savjetnika te odgojitelja, odnosno učitelja ili nastavnika može se ostvarivati na nekoliko načina ovisno o potrebama i kontekstu. Tako pedagog može pomoći u socijalnom oblikovanju i vođenju odgojnih skupina i razreda, razvijati planove i programe kojima je cilj razvoj posebnih sposobnosti djece, raditi u manjim skupinama djece koju povezuju određeni problemi ili poteškoće te raditi individualno s djetetom koje ima problem za koji odgojitelji, učitelji ili nastavnici nemaju dovoljno vremena ili za isti nisu dovoljno osposobljeni (Resman, 2000).

Pedagog kao savjetnik može surađivati i s djetetovim roditeljima koji mogu osigurati važne i potrebne informacije, a osim toga, pedagog može i same roditelje uključiti u proces savjetovanja te ih podučiti o razvoju djeteta, odnosno o djetetovim mogućnostima i potrebama koje je potrebno zadovoljiti. Iako se pedagoško savjetovanje ne može odvojiti od psihološkog aspekta, važno je prepoznati razliku između ta dva pristupa. U skladu sa psihološkim aspektom savjetovanje je način pružanja stručne pomoći pojedincima, koji uključuje dugotrajan proces usmjeren na olakšavanje osobnog rasta i prilagodbe novim okolnostima. Suprotno tome, pedagoški pristup savjetovanje doživljava kao strukturirani pothvat, u kojem pojedinci dobivaju podršku za postizanje unaprijed određenih ciljeva i zadataka. U tom kontekstu savjetovanje se promatra kao logičan slijed niza planiranih obrazovnih napora (Resman, 2000; Pažin-Ilakovac, 2015; Jurić, 2004).

Jurić (2004, str. 141) navodi da se savjetodavni rad može promatrati kao šira djelatnost koja obuhvaća posredno uključivanje pedagoga u odgojno-obrazovni proces. To uključuje rješavanje problema povezanih s odgojno-obrazovnom ustanovom, poput stvaranja pozitivnog ozračja i osiguravanja odgovarajuće organizacije i opreme. S druge strane, savjetodavni razgovor odnosi se na direktan rad s osobom koja se suočava s poteškoćama, problemima ili dvojabama, najčešće jedan-na-jedan (Resman, 2000). Dakle, savjetodavni rad se odnosi na odgojno-obrazovnu ustanovu, dok je savjetodavni razgovor usmjeren na pojedinca. No, važno je napomenuti da su ta dva pojma međusobno povezana, pa je teško uspostaviti jasne granice između njih (Pažin-Ilakovac, 2015).

Iako savjetodavni rad može biti uspješan, postoje određeni izazovi u provedbi, posebno kada se pedagoško savjetovanje provodi u ustanovama rane i predškolske dobi budući da je tada glavni subjekt u procesu savjetovanja može biti dijete rane ili predškolske dobi koje često samo nije svjesno određenih problema i negativnih iskustava te se još uvijek ne zna samostalno izraziti o svim svojim potrebama. Savjetodavni rad s djecom školske dobi je u tom pogledu nešto lakši budući da je riječ o osobama koje se mogu samostalno izražavati i koje same mogu uočiti pojedine probleme. Ipak, rano djetinjstvo je posebno važno životno razdoblje koje ostavlja trag na pojedinca te utječe na njega i u odrasloj dobi, pa je to itekako dobar razlog da se pedagoškom savjetovanju djece rane i predškolske dobi posveti više pažnje. Nadalje, pedagog kao savjetnik treba biti dovoljno obrazovan i osposobljen budući da ima mogućnost i odgovornost odrediti kakav će oblik savjetovanja i pružanja pomoći u najvećoj mogućoj mjeri pozitivno utjecati na

dijete. Još jedan ograničavajući čimbenik pedagoškog savjetovanja jest u tome što je riječ o dugotrajnom procesu, a uspjeh nije i ne može biti zagarantiran jer se savjetodavna nastojanja ne usmjeravaju izravno na rješavanje djetetovih problema, već na iniciranje pedagoškog procesa učenja koji će djetetu omogućiti da samo dođe do određenog odgovora ili zaključka, kao i njegovim roditeljima da mu u tome pomognu. To što savjetnik radi s djetetom i surađuje s njegovim odgojiteljem/učiteljem/nastavnikom, kao i roditeljima ne znači nužno da će dijete koje je subjekt savjetovanja uspješno riješiti svoje probleme. Međutim, važno je naglasiti da nikakav tretman ni oblik pomoći djetetu ne može garantirati uspjeh nakon provođenja, pa je riječ o ograničenju koje nije isključivo vezano za pedagoško savjetovanje (Hechler, 2012).

2.2. Posvajanje djece

2.2.1. Određenje posvojenja

Prije nego bude riječi o samom postupku posvajanja djece u Republici Hrvatskoj i obilježjima posvojiteljskih obitelji nužno je odrediti pojam posvojenja. Posvojenje podrazumijeva „obiteljskopравни institut kojim se pravnim putem zasniva roditeljski odnos između tuđega djeteta (posvojenik) i punoljetne osobe (posvojitelj)“ (Hrvatska enciklopedija, *Posvojenje*, 2024). Riječ je o obliku obiteljskopravnog zbrinjavanja djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi kojim se stvara trajan odnos između posvojitelja, koji stječe sva zakonska roditeljska prava i obveze, te posvojenog djeteta, odnosno djeteta kojem je potrebno trajno zbrinjavanje (Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, *Posvojenje*, 2024).

Pojedini pravni sustavi predviđaju izbor između dva oblika posvojenja koja se razlikuju prema tome je li riječ o raskidivom ili neraskidivom posvojenju, ali se mogu razlikovati i prema učincima koje imaju. Međutim, iako je i u Republici Hrvatskoj do 2003. godine postojao raskidivi i neraskidivi oblik posvajanja, hrvatsko obiteljsko pravo od 2003. godine priznaje isključivo neraskidivi oblik posvojenja koji je poželjniji i koji potpuno definira sva prava i dužnosti koje nastaju između posvojitelja i djece (Hrvatska enciklopedija, *Posvojenje*, 2024).

2.2.2. Postupak provođenja posvojenja

Kako bi se sami postupak posvojenja mogao provesti, potrebno je ispuniti određene zakonske uvjete. Posvojenje se uvijek provodi isključivo u skladu s dobrobiti djeteta (Hrabar i Korać, 2003), ali prije svega, da bi se dijete uopće moglo posvojiti, ono mora biti maloljetno, a ako je starije od 12 godina dijete mora dati svoj pristanak na posvojenje (Alinčić i sur., 2006). Inače pristanak moraju dati djetetovi roditelji, osim u slučaju kada su lišeni roditeljskih prava. Jednom kad daju pristanak roditelji imaju zakonsko pravo da u roku od 30 dana od dana potpisivanja zapisnika o posvajanju povuku svoj pristanak na posvajanje djeteta (Hrabar i Korać, 2003). Također, prema Ministarstvu rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike (2024), u slučaju da dijete ima biološku braću i sestre, tada se nastoji postići da braću i sestre posvoje isti posvojitelji kad god je ta opcija moguća, kako ih se ne bi bespotrebno odvajalo.

Nadalje, nije moguće posvojiti krvnog srodnika u ravnoj lozi, odnosno biološkog brata ili sestru. Zatim, u slučaju da dijete ima maloljetne roditelje, moguće ga je posvojiti tek nakon što napuni godinu dana ako nema izgleda da će brigu o djetetovu odgoju preuzeti obitelji djetetovog biološkog oca ili majke. (Hrvatska enciklopedija, *Posvojenje*, 2024).

Važno je napomenuti da po zakonu (Obiteljski zakon, NN 103/15, 98/19, 47/20, 2023) posvojeno dijete ima pravo znati da je posvojeno. Stoga se posvojiteljima savjetuje da mlađu djecu što ranije upoznaju s njihovom prošlošću i obiteljskom statusu te im kažu da su posvojena, a obvezno najkasnije do sedme godine života, dok bi starijoj djeci trebalo reći odmah nakon zasnivanja posvojenja.

Postoje i određeni uvjeti koje potencijalni posvojitelji moraju zadovoljiti kako bi mogli posvojiti dijete. Tako posvojitelj može biti osoba u dobi od najmanje 21 godinu, iznimno i mlađa, no od djeteta treba biti starija najmanje 18 godina. „Dijete mogu posvojiti bračni i izvanbračni drugovi zajednički, jedan bračni/izvanbračni drug ako je drugi bračni/izvanbračni drug roditelj ili posvojitelj djeteta, jedan bračni/ izvanbračni drug uz pristanak drugog bračnog/izvanbračnog druga te osoba koja nije u braku ili izvanbračnoj zajednici“ (Obiteljski zakon, NN 103/15, 98/19, 47/20, 2023). Posvojitelj obično mora biti hrvatski državljanin, ne smije biti lišen prava na roditeljsku skrb ni poslovne sposobnosti, a njegovo ponašanje i osobine trebaju pokazivati da će dobro ispunjavati svoja roditeljska prava i dužnosti. Što se tiče samog postupka, osobe koje žele posvojitelji dijete trebaju nadležnom područnom uredu Hrvatskog

zavoda za socijalni rad podnijeti pisanu prijavu namjere posvojenja te zahtjev za izdavanje mišljenja o podobnosti i prikladnosti za posvojenje. Pojam podobnost podrazumijeva pravne pretpostavke koje su na strani potencijalnih posvojitelja, dok se prikladnost odnosi na socijalne, psihološke i fizičke čimbenike koje potencijalni posvojitelj treba zadovoljavati kako bi vodio adekvatnu brigu o djetetu zadovoljavajući sve potrebe djeteta. Nakon toga su potencijalni posvojitelji obvezni proći postupak procjene podobnosti i prikladnosti za posvajanje, a potom i program stručne pripreme za posvajanje. Na temelju pozitivnog mišljenja nadležnog područnog ureda zavoda za socijalni rad potencijalni posvojitelji stječu pravo upisa u Registar potencijalnih posvojitelja u Republici Hrvatskoj (Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, *Posvojenje*, 2024).

Hrabar i Korać (2003) navode da svi potencijalni posvojitelji imaju pravo na posvajanje djeteta u Republici Hrvatskoj, a nakon upisa u spomenuti Registar slijedi period čekanja da se ukaže potreba za posvajanjem određenog djeteta. Kako svaki područni ured Hrvatskog zavoda za socijalni rad provodi postupak posvojenja za dijete koje se nalazi pod njegovim vodstvom, autori upozoravaju da potencijalni posvojitelji trebaju poslati prijedlog i mišljenje o podobnosti na što više adresa područnih ureda u Republici Hrvatskoj jer si tako povećavaju šanse za posvojenje.

Posvojitelji imaju pravo odbiti posvojiti određenu djecu, odnosno imaju pravo navesti uvjete koje dijete treba ispuniti da bi ga oni posvojili. Međutim, time umanjuju šanse za posvojenje. Najveće šanse za posvajanje imaju krvni srodnici djeteta koje treba posvojiti te (izvan)bračni drug ako je drugi (izvan)bračni drug roditelj ili posvojitelj djeteta, dok najmanje šanse za posvajanje imaju osobe u zrelijoj životnoj dobi i roditelji samci. Nadalje, u trenutku kada područni ured koji je nadležan za određeno dijete koje ispunjava pretpostavke za posvajanje pronade potencijalne posvojitelje za koje smatra da najbolje odgovaraju djetetovim potrebama, počinje priprema djeteta za proces posvojenja, a potom slijedi i susret potencijalnih posvojitelja s djetetom. Nakon prvog susreta nadležni područni ured izdaje suglasnost kojom se potencijalnim posvojiteljima omogućuje ostvarivanje osobnih odnosa s djetetom u svrhu uvida u razvoj odnosa te kako bi mogli procijeniti hoće li djetetove potrebe u njihovoj obitelji biti uspješno zadovoljene. Tako će dijete prije zasnivanja posvojenja provesti određeno vrijeme s potencijalnim posvojiteljima. Ako međusobno upoznavanje i povezivanje prođe pozitivno i prema očekivanom planu te Hrvatski zavod za socijalni rad utvrdi da su se dijete i posvojitelji uskladili te da će djetetove potrebe biti zadovoljene, nadležni područni ured Zavoda izdat će

rješenje o posvojenju. Poslije sklapanja posvojenja, u slučaju potrebe, dijete i posvojitelji imaju pravo na savjetodavnu podršku (Obiteljski zakon, NN 103/15, 98/19, 47/20, 2023).

2.2.3. Obilježja posvojiteljskih obitelji

Posvojiteljske obitelji jesu one obitelji u kojima je barem jedno dijete posvojeno. Dok je u nekim zapadnim državama proces posvojenja relativno lakši, u Republici Hrvatskoj taj je postupak iznimno dugotrajan i kompleksan. Djeca se najčešće posvajaju iz domova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, ali veliki broj te djece zapravo se ne može posvojiti jer se njihovi roditelji nisu odrekli roditeljskih prava ili nisu ostali bez njih. Prema tome, nisu ispunjene pretpostavke na strani djeteta da bi se postupak posvojenja mogao niti pokrenuti, niti provesti. Stoga je vrlo mali broj djece koja žive u dječjim domovima uopće moguće posvojiti. Osim toga, postupak koji potencijalni posvojitelji trebaju proći je dugotrajan, a kriteriji rigorozni, te čak i uz takav postupak i kriterije postoji znatno veći broj potencijalnih posvojitelja u usporedbi s brojem djece koja se mogu posvojiti. Pritom, ne udovoljavaju svi koji pokazuju interes za posvojenjem postavljenim kriterijima, pa se u takvim slučajevima smatra da nisu ispunjene sve pretpostavke za posvajanje na strani posvojitelja. Također, ne odgovaraju u svim slučajevima osobine posvojitelja dobrobiti djeteta koje je spremno za posvajanje (Tomašević, 2014).

Isto tako, u nekim slučajevima posvojitelji imaju određene želje i preference, pa tako većina posvojitelja želi što mlađu djecu kako bi što ranije mogli početi sudjelovati u djetetovu životu i njegovu odgoju, ali posvajanje novorođenčadi ili male djece iznimno je rijetko te se uglavnom posvajaju nešto starija djeca. Istovremeno, posvojitelji izbjegavaju posvajati stariju djecu jer starija djeca mogu nositi sa sobom određene traume koje su iskusila u svojim biološkim obiteljima prije nego što su izuzeta i smještena u domove za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, a iz kojih mogu proizlaziti nepoželjna i depresivna ponašanja, agresivni ispadi i općenito duboko nepovjerenje prema ljudima i odnosima. Posljedično, ta djeca mogu biti i bez želje da ih se posvoji. Shodno tome, ako se ne protive procesu, vrijeme adaptacije nakon posvojenja starije djece može trajati mnogo duže i biti teži i izazovniji u usporedbi s procesom adaptacije nakon posvojenja mlađe djece. Treba napomenuti i da su djeca s teškoćama u razvoju također teško posvojiva (Matković i sur., 2016).

Slijedom toga, posvojitelji koji su uspjeli posvojiti dijete u Republici Hrvatskoj uviđaju da sam proces posvajanja, ma koliko zahtjevan i dugotrajan bio, ipak nije bio ni približno toliko težak koliko predstojeće razdoblje, odnosno prilagodba djeteta na novu obitelj i obrnuto. Djeca koja su iskusila nepouzdanu ili nedosljednu skrb ne mogu se pouzdati odmah u nove roditelje, bez obzira na to koliko oni bili dobronamjerni, pa obično prolaze kroz nekoliko faza u prilagodbi, od kojih neke mogu biti praćene agresivnim i nesuradljivim ponašanjem, potištenošću, odbijanjem komunikacije i sl. Upravo je zbog toga posvojiteljima nužna stručna podrška jer su „izazovi roditeljstva posvojenog djeteta i stalni stres koje ti procesi uzrokuju toliko teški da postoji velika mogućnost raspada i braka i posvojenja“ (Kralj i sur., 2014, str. 24).

Ono što je posebno zabrinjavajuće jest činjenica da su neka inozemna istraživanja koja su se bavila obilježjima posvojiteljskih obitelji utvrdila da profesionalci s kojima posvojiteljske obitelji često dolaze u kontakt, uključujući i učitelje i školsko osoblje, nemaju ni dovoljno razumijevanja ni adekvatnu osposobljenost za rad i snalaženje u složenim problemima i teškoćama koje se javljaju prilikom prilagodbe na posvojenje (Livingston Smith, 2010), dok istovremeno posvojitelji neizostavnim elementom u toj izazovnoj fazi prilagodbe smatraju upravo potporu (Atkinson i Gonet, 2007) te je ustanovljeno da su posvojiteljima potrebne kliničke usluge čak tri puta više nego što su iste potrebne biološkim obiteljima (Howard i sur., 2004).

U Republici Hrvatskoj gotovo da ne postoje znanstvena istraživanja koja su se bavila ovom ili sličnom tematikom te je u tom kontekstu moguće izdvojiti jedino nevladinu organizaciju *Adopta – udruga za potporu posvajanju* koja, između ostalog, provodi istraživanja koja se bave problematikom i strategijama koje za cilj imaju poboljšati i usmjeriti stručnjake koji rade s ranjivim skupinama djece, roditeljima i skrbnicima (*Adopta - udruga za potporu posvajanju, Adoptina istraživanja, 2024*).

2.3. Udomljavanje djece

2.3.1. Određenje udomljavanja

Udomiteljstvo je također jedan od oblika alternativne skrbi za djecu, premda se ipak značajno razlikuje od posvojenja. Za razliku od posvojenja koje podrazumijeva trajni oblik skrbi

za djecu u kojem posvojitelji postaju djetetovi roditelji te stječu sva roditeljska prava i obveze, udomljavanje je oblik izvaninstitucionalne skrbi za djecu koji podrazumijeva da je djeci osiguran smještaj i skrb u udomiteljskoj obitelji, kao i briga o odgoju, zdravlju i obrazovanju te zadovoljenju ostalih djetetovih potreba (Družić Ljubotina i sur., 2005). Pritom udomitelji ne stječu roditeljska ili srodnička prava jer je udomljavanje obično privremeno. Naime, ono traje ili dok se ne poprave odnosi i prilike u djetetovoj biološkoj obitelji (udomljeno dijete je privremeno izdvojeno iz obitelji zbog nepovoljnih obiteljskih prilika) ili dok se ne donese odluka o trajnom djetetovom zbrinjavanju (Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, *Udomiteljstvo*, 2023.).

Međutim, Družić Ljubotina i suradnici (2005) upozoravaju da se ponekad događa da dijete u udomiteljskoj obitelji ostaje godinama, pa čak i do svoje punoljetnosti. Ipak, takav izvaninstitucionalni oblik skrbi za djecu ima neusporedivo više prednosti u odnosu na onaj institucionalni, zbog čega je na snazi promicanje deinstitutionalizacije, odnosno razvoj udomiteljstva i poticanje udomljavanja djece koja se iz opravdanih razloga izdvajaju iz svojih bioloških obitelji.

Također, unatoč tome što je veći broj djece u Republici Hrvatskoj u institucionalnom smještaju, raste broj djece koja se smještaju u udomiteljske obitelji (Žganec i Kujundžić, 2003; Butković, 2005).

Još jedna razlika udomljenja u odnosu na posvojenje je u tome što udomitelji dobivaju mjesečnu naknadu za svoj rad te mjesečnu naknadu za svako udomljeno dijete (pritom iznos novčanih naknada ovisi o vrsti udomiteljstva koju udomitelj pruža, odnosno o broju djece, njihovoj životnoj dobi, zdravstvenom stanju i razmjeru trajanja i opsega smještaja djeteta u udomiteljskoj obitelji) (Zakon o udomiteljstvu, NN 115/18, 18/22, 2018).

2.3.2. Vrste udomiteljstva

Udomiteljstvo je moguće obavljati kao tradicionalno udomiteljstvo, kao zanimanje ili srodničko udomiteljstvo. Osoba koja namjerava biti tradicionalni udomitelj mora zadovoljavati propisane zakonske uvjete, a Zakonom o udomiteljstvu (NN 115/18, 18/22, 2018) određeno je da tradicionalno udomiteljstvo može obavljati poslovno sposobna osoba koja ima navršenih osamnaest godina, hrvatsko državljanstvo s prebivalištem u Republici Hrvatskoj,

- teško bolesnoj djeci.

Da bi mogao biti specijalizirani udomitelj za djecu osoba treba ispunjavati sljedeće uvjete (Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, *Udomiteljstvo*, 2023):

- nije u radnom odnosu, ne obavlja samostalnu registriranu djelatnost obrta ili slobodnog zanimanja u skladu s odredbama posebnih propisa ili drugu samostalnu djelatnost
- izabrana je od strane Povjerenstva za izbor udomitelja za obavljanje udomiteljstva kao zanimanja
- ima završen najmanje preddiplomski ili diplomski sveučilišni studij ili stručni studij u području socijalnog rada, psihologije, edukacijske rehabilitacije, socijalne pedagogije, logopedije, radne terapije, pedagogije i medicine te najmanje godinu dana radnog staža u radu s djecom i mlađim punoljetnim osobama ili ima završeno srednjoškolsko obrazovanje ili preddiplomski ili diplomski sveučilišni studij ili stručni studij i najmanje tri godine pružanja usluge djetetu ili mlađoj punoljetnoj osobi kao tradicionalni, specijalizirani ili standardni udomitelj
- ima posebna znanja i vještine u skladu s individualnim potrebama djeteta ili mlađe punoljetne osobe kojoj pruža uslugu smještaja.

Srodničko udomiteljstvo, pak, oblik je udomiteljstva koji obavljaju osobe koje su u srodstvu s djetetom, odnosno bake, djedovi, stričevi, tete, braća/polubraća, sestre/polusestre te njihovi bračni/izvanbračni drugovi. U pojedinim slučajevima udomiteljima mogu postati i drugi djetetovi srodnici ako Hrvatski zavod za socijalni rad procijeni da je udomljavanje kod tih djetetovih srodnika u djetetovu najboljem interesu (Zakon o udomiteljstvu, NN 115/18, 18/22, 2018).

2.3.3. Postupak provođenja udomljavanja

Prvi korak u postupku udomiteljstva čine zainteresirani potencijalni udomitelji koji se trebaju javiti područnom uredu Hrvatskog zavoda za socijalni rad prema mjestu svojeg prebivališta. Na temelju njihova zahtjeva i ostale potrebne dokumentacije Zavod za socijalni rad, odnosno tim za udomiteljstvo ili stručni radnici Zavoda utvrdit će ispunjavaju li potrebne uvjete

za udomljavanje. U tu svrhu potencijalni udomitelji provode i razgovor sa socijalnim radnikom i psihologom te se podvrgavaju psihološkom testiranju. Tim za udomiteljstvo ili stručni radnici pregledavaju i stambeni prostor potencijalnog udomitelja. Ako nadležni područni ured Zavoda utvrdi da potencijalni udomitelj udovoljava zahtjevima, tada se sastavlja zaključak o ispunjavanju uvjeta, a podnositelj zahtjeva i njegov bračni ili izvanbračni drug (ponekad i ostali članovi obitelji) se upućuju na osposobljavanje i dodatno usavršavanje za udomitelja. Nakon uspješnog završetka osposobljavanja za udomitelja nadležni ured Zavoda za socijalni rad udomitelju izdaje rješenje o dozvoli za obavljanje udomiteljstva, i to u trajanju od tri godine (Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, *Udomiteljstvo*, 2023).

Nakon što udomitelj dobije potrebnu dozvolu te bude upisan u registar udomitelja u njegovu se obitelj može udomiti dijete. Treba napomenuti da udomitelji imaju pravo nadležnom uredu Zavoda navesti kakvo dijete žele, odnosno ne žele udomiti, a Zavod uzima u razmatranje zahtjeve udomitelja (Kletečki Radović i Kregar Orešković, 2005).

Kad se ukaže potreba da se određeno dijete smjesti u udomiteljsku obitelj, Zavod za socijalni rad u registru udomitelja traži najprikladniju udomiteljsku obitelj za to dijete. Poželjno je da dijete prije udomljenja sa socijalnim radnikom posjeti udomiteljsku obitelj kako bi se upoznao s članovima udomiteljske obitelji i njihovim stambenim prostorom (Savanović, 2010). Ako je ikako moguće, odnosno ako nije riječ o hitnom udomljavanju, dijete bi sa socijalnim radnikom trebalo posjetiti potencijalnu udomiteljsku obitelj najmanje tri puta prije negoli službeno useli. Pritom bi svaki sljedeći posjet trebao trajati duže od prethodnog. Ako se pokaže da ne postoje prepreke za udomljavanje, odnosno da će djetetove potrebe u određenoj udomiteljskoj obitelji biti zadovoljene, nadležni ured Zavoda za socijalni rad dogovara konačni datum udomljavanja djeteta (Čičak i Laklija, 2018).

Za vrijeme djetetova boravka u udomiteljskoj obitelji Zavod nadzire udomljeno dijete i kontrolira udomiteljsku obitelj, a provjere se vode osobnim (ne)najavljenim posjetima te drugim primjerenim oblicima komunikacije (Zakon o udomiteljstvu, NN 115/18, 18/22, 2018).

Dijete u udomiteljskoj obitelji može ostati do završetka srednjoškolskog obrazovanja, a ako nastavlja školovanje, onda do dvadeset i šeste godine. Ona djeca koja neće nastaviti obrazovanje, već smjesta po završetku srednjoškolskog obrazovanja ulaze u svijet rada dobivaju pomoć od nadležnog ureda Zavoda za socijalni rad i udomitelja u traženju smještaja i posla (Zakon o udomiteljstvu, NN 115/18, 18/22, 2018).

2.3.4. Obilježja udomiteljskih obitelji

Udomiteljska obitelj je zajednica koju čine udomitelj, njegov izvan(bračni drug), djeca te ostali srodnici s kojima udomitelj živi u istom kućanstvu (Zakon o udomiteljstvu, NN 115/18, 18/22, 2018). Sabolić i Vejmelka (2015) ističu da postupak udomljavanja počinje čim motivirani potencijalni udomitelj odluči da želi obavljati udomiteljstvo, a Redding i sur. (2000 prema Laklija, 2011) zaključuju da su udomitelji koji imaju intrinzičnu motivaciju za udomiteljstvom uspješniji i bolje se snalaze u svojoj novoj ulozi.

Također, istraživanje socio-ekonomskih obilježja udomiteljskih obitelji (Družić Ljubotina i sur., 2005) pokazuje da većina udomiteljskih obitelji u Republici Hrvatskoj udomljava jedno dijete, a zatim slijede obitelji koje udomljuju od dvoje do četvero djece. Vrlo je mali broj obitelji koje udomljuju pet i više djece. Osim toga, u tek nešto više od četvrtine slučajeva braća i sestre izdvojeni iz biološke obitelji smješteni su zajedno, odnosno u istu udomiteljsku obitelj. Naime, veći broj braće i sestara živi u biološkoj obitelji, a neki od njih i u domu za nezbrinutu djecu ili u odgojnim domovima. U više od jedne četvrtine slučajeva udomitelji su djetetovi srodnici. Najčešće je riječ o bakama i/ili djedovima, tetama, ujacima ili stričevima te braći i sestrama. Isto tako, pokazalo se da većina udomiteljskih obitelji svoje materijalno stanje procjenjuje kao osrednje ili dobro, dok je vrlo uzak krug obitelji koje su izrazito zadovoljne svojim materijalnim stanjem.

Kako je prethodno istaknuto, djeca koja se udomljuju trebala bi se u nekoliko navrata susresti s potencijalnim udomiteljima kako bi ih upoznali prije samog useljenja. Međutim, u realnosti se obično dogodi da se djeca po hitnom postupku izdvajaju iz bioloških obitelji te je potrebno u najkraćem mogućem roku pronaći im odgovarajuću udomiteljsku obitelj, pa se često djeca ne stignu upoznati sa svojim udomiteljima prije samog ulaska u obitelj. Također, kod udomljene djece postoje specifični problemi vezani za odnose s biološkim roditeljima, školska postignuća, nepripremljenost na samostalan život itd. Nadalje, prosječna dob udomljenog djeteta iznosi 7,4 godine što znači da su u pitanju starija djeca. Stoga ta djeca mogu imati određene poteškoće pri navikavanju novoj okolini, odnosno na smještaj u novoj, udomiteljskoj obitelji, snalaženje u novoj odgojno-obrazovnoj ustanovi itd. Osim toga, dijete koje je smješteno u udomiteljsku obitelj najčešće ima kontakte sa svojom biološkom obitelji, a u većini slučajeva se organiziraju i posjete članova djetetove biološke obitelji. Zbog toga bi udomitelji trebali ostvariti

što je moguće kvalitetniji odnos s djetetovom biološkom obitelji, premda su nerijetko međusobni odnosi loši. Iskustvo pokazuje da udomitelji često nisu pripremljeni za takve izazovne situacije niti su upoznati s teškoćama koje mogu proizaći iz života udomljenje djece, odnosno ugrožavajućih okolnosti u kojima su ta djeca živjela, njihove izloženosti zanemarivanju ili zlostavljanju i sl. (Sladović Franz i Mujkanović, 2003).

Isto tako, udomitelji nerijetko imaju očekivanja da će djeca s lakoćom prihvatiti brigu, ljubav i pažnju koju im pružaju, ali se pokazuje da je udomljavanje zapravo jako težak i odgovoran zadatak (Družić Ljubotina i sur., 2005). Proces prilagodbe na novi život i obitelj može biti iznimno zahtjevan za dijete, ali i za udomiteljsku obitelj koja u određenim slučajevima može odustati od udomljavanja nekog djeteta zbog problema koji se javljaju u tom procesu, iako takvo ponašanje nije preporučljivo jer udomljeno dijete u tom slučaju treba ponovno mijenjati okolinu (a cilj je da dijete ostane u određenoj udomiteljskoj obitelji dok god postoji potreba za skrbi izvan djetetove biološke obitelji). Također, iako se udomljavanje provodi dok se ne srede nepovoljne prilike unutar djetetove biološke obitelji, u praksi se pokazalo da udomljena djeca dugotrajno borave u skrbi izvan biološke obitelji, točnije u prosjeku čak 10,5 godina (Žižak, 2015).

Shodno tome, udomitelji se često suočavaju s brojnim i različitim izazovima povezanim s udomiteljstvom i udomljenim djetetom. Cooley i suradnici (2019) ističu da socijalna podrška može biti zaštitni čimbenik za udomitelje te da je povezana s varijablama koje izravno utječu na stabilnost smještaja. Socijalna bi podrška prvenstveno trebala dolaziti od odgojno-obrazovnih ustanova, odnosno djelatnika ustanove koju udomljeno dijete pohađa.

2.4. Podrška roditeljima posvojiteljima i udomiteljima od strane odgojno-obrazovnih ustanova

Koliko će prilagodba djeteta na novu situaciju i obiteljsko okruženje te uspostavljanje emocionalne privrženosti s posvojiteljima ili udomiteljima trajati ovisi o samom djetetu, ali i brojnim drugim čimbenicima. U tom pogledu posvojiteljskim i udomiteljskim obiteljima mogu pomoći stručni suradnici, kao što su psiholozi i pedagozi zaposleni u odgojno-obrazovnim ustanovama koje posvojena, odnosno udomljena djeca pohađaju, ali i drugi zaposlenici tih ustanova, poput ravnatelja, odgajatelja i učitelja. Upravo zbog toga bi odgojno-obrazovne

ustanove, odnosno odgojno-obrazovni djelatnici i ostali stručni suradnici trebali poznavati načine kako pomoći posvojenoj ili udomljenoj djeci i njihovim obiteljima. To je iznimno važno s obzirom na to da se nakon djetetova polaska u novu odgojno-obrazovnu ustanovu mogu javiti razni problemi zbog negativnih iskustava koja su djeca imala prije posvojenja, odnosno udomljenja te biološkog nasljeđa njihovih roditelja (npr. različite teškoće), ali i izazova koji nastaju tijekom same prilagodbe na nove obiteljske uvjete i sredinu. Nerijetko se posvojitelji i udomitelji susreću s različitim izazovima unutar škole ili vrtića koji dijete pohađa, a koji mogu uključivati administrativne izazove, negativne predrasude, stigmatizaciju, nerazumijevanje od strane nastavnika i odgojitelja, nerazumijevanje od strane djetetovih vršnjaka i drugih roditelja itd. Tu je posebno važno kako obrazovna ustanova reagira na vršnjačko nasilje ako su druga djeca okrutna prema posvojenom ili udomljenom djetetu (Kralj i sur., 2014).

Isto tako, Degemenčić (2004) upozorava da ponekad posvojitelji ne kažu djetetu da je ono posvojeno ili se ne izjasne o tome u odgojno-obrazovnoj ustanovi koju dijete pohađa, što također može stvoriti određene komplikacije. Kralj i sur. (2014) navode da roditelji ponekad skrivaju takve informacije jer smatraju da unatoč dobroj volji i senzibiliziranosti djelatnika i suradnika u određenoj ustanovi, istima nedostaju kompetencije i osviještenost o načinima bavljenja pitanjima različitosti, pa tako i pitanjima posvojenja.

Treba napomenuti da u praksi brojni odgojno-obrazovni djelatnici nisu pripremljeni za rad s udomljenom/posvojenom djecom te ponekad nisu voljni prilagođavati se toj djeci. Takav pristup posvojenoj i udomljenoj djeci koja zapravo imaju određene posebne potrebe može otežati put te djece kroz obrazovni sustav. Primjerice, ako je posvojeno ili udomljeno dijete iskusilo gubitak bioloških roditelja, tada koncipiranje nastave na temelju tradicionalnih obitelji može takvoj djeci predstavljati traumatično iskustvo (Vučković, 2016). Nadalje, djeca koja su bila zanemarivana ili zlostavljana mogu imati traume koje će otežavati rad s njima i zahtijevati poseban pristup i prilagodbe (Hrabar, 2008). Ponekad se ta djeca i ne žele prisjećati informacija koje se odnose na razdoblje prije posvojenja, posebno kada su prošli značajne traume, a ako su posvojeni ili udomljeni u ranoj dobi može se dogoditi da ni ne znaju informacije za određene zadatke koji su usmjereni na obitelj, odnosno nemaju pristup tim informacijama. Zbog toga je važno modificirati zadatke kako bi dijete moglo sudjelovati u njihovu rješavanju i kako se ono ne bi osjećalo isključeno iz obrazovnog procesa (Vučković, 2016).

Obzirom na navedeno, uočljivo je da je zaista neophodno da stručnjaci koji rade s djecom budu dobro informirani i obrazovani o specifičnostima posvojiteljskih i udomiteljskih obitelji te da dobro poznaju što sve posvojenje i udomljenje predstavljaju (Post, 2000, prema Vučković, 2016), upravo kako bi roditeljima posvojiteljima i udomiteljima mogli pružiti adekvatnu i prijeko potrebnu podršku. Međutim, istraživanje problema i potreba posvojiteljskih obitelji koje su Kralj i suradnici proveli u Hrvatskoj 2014. godine pokazuje da su posvojitelji nezadovoljni razinom znanja stručnjaka te da ih procjenjuju neosvijještenima o tematici vezanoj uz posvojenje. Inozemni autori (Zetlin i sur., 2006, prema Vacca, 2008) upozoravaju da ni udomljena djeca nisu u zavidnoj poziciji te da se njihovo obrazovanje često zanemaruje što ih čini obrazovno najranjivijom populacijom.

3. Istraživanje uloge pedagoga iz perspektive roditelja posvojitelja i udomitelja djece

3.1. Problem i cilj istraživanja

Pedagog u odgojno-obrazovnoj ustanovi može bitno utjecati na kvalitetu života i obrazovanja učenika zbog čega ima veliku odgovornost pri obavljanju svog posla. S obzirom na to, važno je da stručni suradnik pedagog bude motiviran za kvalitetno obavljanje svojih zadaća te da bude adekvatno obrazovan, ali i senzibiliziran za rad s djecom i roditeljima različitih obiteljskih pozadina. Uloga pedagoga, kvaliteta njegova rada, kao i ulaganje u uspješnost pedagoškog savjetovanja razlikuje se ovisno o kompetencijskom profilu pedagoga. Kroz provedeno istraživanje problematizirala se uloga i doprinos stručnog suradnika pedagoga u odgojno-obrazovnim putu posvojene i udomljene djece, iz perspektive njihovih roditelja/skrbnika/posvojitelja/udomitelja. Navedeno se uočava kroz sagledavanje postupanja pedagoga već pri samom upisa djeteta u određenu odgojno-obrazovnu ustanovu, a zatim i uloženi napori i vremena tijekom čitavog formalnog, odnosno institucionalnog odgojno-obrazovnog perioda djetetova života. Cilj ovog istraživanja jest utvrditi i opisati kako roditelji posvojitelji i udomitelji percipiraju ulogu pedagoga u odgojno-obrazovnim ustanovama koju pohađaju njihova posvojena/udomljena djeca. S obzirom na navedeno postavljena su tri istraživačka pitanja:

1. Koja je uloga pedagoga prilikom upisa posvojenog/udomljenog djeteta u odgojno-obrazovnu ustanovu?
2. Koja je uloga pedagoga tijekom djetetovog pohađanja odgojno-obrazovne ustanove?
3. Kakva je kvaliteta savjetodavnog rada pedagoga s roditeljima posvojiteljima i udomiteljima?

Očekivani ishodi istraživanja su utvrđivanje i opisivanje stavova roditelja posvojitelja i udomitelja o ulozi pedagoga te identificiranje ključnih aspekata koji doprinose ili ometaju uspješnost ovog odnosa. Također, istraživanje će pružiti smjernice za unapređenje pedagoške prakse u radu s posvojenom i udomljenom djecom, naglašavajući važnost kontinuiranog usavršavanja i senzibilizacije pedagoga o specifičnim potrebama ovih skupina djece.

3.2. Metoda prikupljanja podataka

Istraživanje je provedeno tijekom veljače i ožujka 2024. godine u Splitu. U istraživanju je korištena kvalitativna metodologija koja omogućava analiziranje različitih, nespecifičnih društvenih fenomena, pomoću otkrivanja značenja riječi, odnosno jezika, a ne brojeva. Kvalitativne metode omogućuju dolazak do podataka i informacija „iz prve ruke“, na taj način omogućujući istraživaču da temeljitije shvati fenomen koji istražuje (Koller-Trbović i sur., 2003). Jedna od značajki mjerenja u kvalitativnim metodologijama je pokušaj otklanjanja interpretacije kako bi se proizvela što jasnija reprezentacija predmeta proučavanja (Banister i sur., 1997). U ovom istraživanju korišten je polustrukturirani intervju koji je prilagodljiviji od strukturiranog, budući da u potonjem ispitivač nema mogućnost mijenjati slijed pitanja niti njihovu formulaciju. Stoga se polustrukturirani intervju pokazao kao bolji izbor budući da nudi mogućnost prilagodbe pitanja svakom pojedinom sudioniku, uz zadržavanje osnovne poante i smisla postavljenog pitanja (Barriball i While, 1994). Na taj je način moguće stvoriti opuštenu atmosferu koja može rezultirati otvorenijim, iskrenijim i opširnijim odgovorima ispitanika. Intervjui su se sastojali od otvorenih pitanja kako bi se jednostavnije pokrenuo razgovor i kako bi ispitanici svoje odgovore na pitanja mogli prilagoditi razini osobne ugone i želje. Zbog svega navedenog, bilo je moguće tijekom same provedbe intervju, po potrebi, odmah „na licu mjesta“ otkloniti sve nejasnoće i omogućiti ispitanicima da što bolje iznesu svoje misli, stavove i osjećaje (Knox i Burkard, 2009).

3.3. Ispitanici

U istraživanje su bile uključene dvije skupine, roditelji posvojitelji i roditelji udomitelji. Prilikom odabira uzorka koristio se prigodni, odnosno dostupni uzorak. U istraživanju su sudjelovale 3 posvojiteljice, dvije udomiteljice i jedan udomitelj (N=6). Za svaku razinu odgojno-obrazovnog sustava odabran je po jedan roditelj posvojitelj i jedan roditelj udomitelj. Dakle, 1 posvojitelj i 1 udomitelj djeteta koja pohađa predškolsku ustanovu, 1 posvojitelj i 1 udomitelj djeteta koje pohađa osnovnu školu, 1 posvojitelj i 1 udomitelj djeteta koje pohađa srednju školu. Intervju s roditeljem 1 (R1) proveden je 1. veljače 2024., s roditeljem 2 (R2) 7.

veljače 2024., s roditeljem 3 (R3) 8. veljače 2024., s roditeljem 4 (R4) 12. veljače 2024., s roditeljem 5 (R5) 15. veljače 2024. te s roditeljem 6 (R6) 7. ožujka 2024.

3.4. Postupak istraživanja

Prije početka intervjuiranja svakom je pojedinom ispitaniku objašnjen način provedbe i svrha samog istraživanja te im je uručen *Informirani pristanak za sudjelovanje u intervjuu povodom kvalitativnog istraživanja o Ulozi pedagoga iz perspektive roditelja posvojitelja i udomitelja* (Prilog 1). Osigurano je dovoljno vremena da sudionici pročitaju sadržaj i postavbe dodatna pitanja te im je naglašeno da u svakom trenu mogu odustati od sudjelovanja. Pritom su posvojiteljima postavljena *Pitanja za interjvu roditelja posvojitelja* (Prilog 2), a udomiteljima *Pitanja za interjvu roditelja udomitelja* (Prilog 3). Budući da sudionici nisu morali navesti svoje osobne podatke, kao i osobne podatke svoje posvojene/udomljene djece, komunikacija je bila olakšana i svi su sudionici bez zadržke sudjelovali u istraživanju i dopustili njegovo snimanje putem diktafona. Svi su provedeni intervjui transkribirani, a tijekom samih razgovora nisu vođene bilješke. Također, svi su intervjui (osim intervjua s R4) provedeni u prostoru *Udruge udomitelja i posvojitelja djece Tobolac*, kako bi se omogućilo neometano provođenje i dovoljno vremena za razgovor. Intervju s roditeljem 4 (R4) proveden je u uredu udruge *Klub roditelja i trudnica Split*, budući da ondje sudionica radi te da je prostor bio miran, odnosno adekvatan za provedbu intervjua.

3.5. Analiza podataka

Analiza podataka u ovom istraživanju temelji se na kvalitativnoj metodologiji koja pruža uvid u iskustva i stavove ispitanika putem analize njihovih verbalnih izraza. Kvalitativna analiza usmjerava se na detalje, odnosno osobitosti podataka te se nastoji pronaći potencijalne uzorke, obrasce i povezanosti koje formiraju teme. Podaci su prikupljeni putem polustrukturiranih intervjua koji su snimani i transkribirani, čime je dobivena veća količina tekstualnih podataka koje je bilo potrebno analizirati i sintetizirati kako bi se izvukli relevantni zaključci. Dakle, istraživanje i empirijski dokazi se kombiniraju, a putem analitičkih principa na kraju se kreativnom sintezom dolazi do zaključaka (Tkalac Verčić i sur., 2014).

Prilikom analize kvalitativnih podataka, istraživač nastoji održati autentičnost prikupljenih informacija, smanjujući subjektivnost koliko je to moguće. Proces analize uključuje više faza, počevši od kodiranja podataka, identifikacije ključnih tema i uzoraka, do interpretacije i formulacije zaključaka. Kodiranjem se razvijaju koncepti i uspostavljaju veze među njima, što postepeno vodi ka razvoju teorije (Gojkov, 2007).

Analiza je provedena induktivnim pristupom, pri čemu se detalji tumače u šire zaključke. Ovaj pristup omogućuje istraživaču da otkrije nove uvide i obrasce koji možda nisu bili predviđeni unaprijed. Pritom je cilj bio zadržati što veću objektivnost.

Transkripcija intervjua omogućila je detaljnu analizu svake izjave ispitanika. Prvo su identificirane ključne riječi, odnosno fraze, koje su potom grupirane u kategorije. Na temelju tih kategorija razvijene su glavne teme i pod teme koje su se ponavljale kroz intervjue, naznačene na slici 1. Ovaj proces omogućio je ispitivačici da prepozna zajedničke obrasce koje pružaju dublje razumijevanje teme.

Ovakav pristup analizi podataka omogućio je dobivanje bogatih i detaljnih uvida u iskustva roditelja posvojitelja i udomitelja, te ulogu pedagoga iz njihove perspektive, pružajući čvrstu osnovu za daljnje zaključke i preporuke.

Slika 1. Teme i pod teme u istraživanju (Braun i Clarke, 2006; Holton, 1973)

3.6. Rezultati

3.6.1. Prvo istraživačko pitanje: Koja je uloga pedagoga prilikom upisa posvojenog/udomljenog djeteta u odgojno-obrazovnu ustanovu?

U kontekstu istraživačkog pitanja *"Koja je uloga pedagoga prilikom upisa posvojenog/udomljenog djeteta u odgojno-obrazovnu ustanovu?"*, ispitanici su prvenstveno iznosili informacije koje se odnose na važnost informiranja pedagoga o statusu posvojenog/udomljenog djeteta, komunikaciju i suradnju s pedagogom prilikom upisa te kakva su očekivanja od pedagoga u tom periodu imali. Intervjui s roditeljima posvojiteljima i udomiteljima otkrili su nekoliko ključnih aspekata uloge pedagoga tijekom ovog kritičnog razdoblja.

Jedan od najistaknutijih nalaza je važnost informiranja pedagoga o statusu djeteta. Većina roditelja naglasila je potrebu da pedagog bude svjestan i upoznat s činjenicom da je dijete posvojeno ili udomljeno kako bi mogao pružiti odgovarajuću podršku i razumijevanje specifičnih potreba djeteta. Na primjer, roditelji su izjavili: (R3) *„Upozorio sam ih da dijete dolazi sa specifičnim potrebama te da se malo više obrati pažnja na nju i na samom testiranju prilikom upisa da vidimo kako ćemo dalje.“*; (R5) *„Odlučila sam se na to jer sam već imala problema s njom u osnovnoj školi, pa sam htjela unaprijed sve reći.“* Navedeno ukazuje na značaj pedagoga kao poznavatelja obiteljskih okolnosti i uvjeta koje utječu na dijete i njegov položaj u obitelji, što može dovesti do bolje suradnje, odnosno partnerstva između ustanove i obitelji (Relja, 2020).

Drugi roditelji istaknuli su da su obavijestili pedagoga kako bi se dijete lakše prilagodilo i uklopilo u socijalnu grupu te kako bi pedagog mogao adekvatno reagirati. Jedan roditelj je rekao: (R2) *„Htjela sam reći zato što to nije nešto što mi skrivamo, to je nešto o čemu mi s djetetom otvoreno pričamo pa smo znali da će ona to svakako sama ispričati u vrtiću“*. Informiranje pedagoga omogućuje mu da bude pripremljen za nošenje s potencijalnim izazovima koje dijete može imati kako bi mogao osigurati da dijete dobije potrebnu emocionalnu i socijalnu podršku.

Međutim, nisu sva iskustva bila pozitivna. Jedan roditelj je izrazio žaljenje zbog podijeljenih informacija o statusu djeteta: (R4) *„Ali, da mogu vratiti vrijeme neke bih informacije zadržala za sebe jer imam osjećaj da sam nepotrebno izložila svoje dijete i stavila ga*

pod reflektor koji joj odmaže, a ne pomaže. Shvatila sam da to što stručnu službu upoznam s informacijama ne znači da će moje dijete dobiti potrebnu pomoć. Posvojena djeca trebala bi biti pozitivno diskriminirana jer su zbog svojih prethodnih životnih okolnosti ranjivi i zahtijevaju drugačiji pristup. Međutim realnost je da nismo takvo društvo, pa ne možemo to očekivati ni u školi.“ Pozitivna ili afirmativna diskriminacija definira se kao mjera koja se poduzima s ciljem smanjenja nejednakosti, na način da se diskriminiranim osobama pruže stanovite povlastice (Dovranić i Katavić, 2016).

Nadalje, komunikaciju i suradnju s pedagogom na upisima roditelji su većinom opisivali pozitivno: (R3) *„Suradnja je bila izvanredna...Mogu reći da je komunikacija bila super, fer i korektna i izašli su mi u susret za sve što su mi mogli.“* Ova suradnja omogućila je roditeljima da se osjećaju sigurnije u vezi s djetetovim iskustvom u novoj školi ili vrtiću i da imaju pouzdanje da će pedagog njihovoj djeci pružiti potrebnu podršku. Roditelji su također naglašavali potrebu za kontinuiranom podrškom i komunikacijom s pedagogom nakon upisa.

Ipak, jedan roditelj je izrazio nezadovoljstvo zbog nedostatka interesa od strane pedagoga tijekom upisa: (R2) *„...u drugom vrtiću je bilo problema tokom upisa, budući da se upis odvijao online, a ja nisam znala ispuniti sve podatke. Više sam puta zvala stručnu službu, ali oni bi mi samo rekli da tu ne mogu ništa učiniti...“.* Ova izjava naglašava varijabilnost u kvaliteti i pristupu pedagoške podrške tijekom upisa te ukazuje na potrebu boljeg određivanja tijeka upisa u odgojno obrazovne ustanove budući da isti nije strogo određen.

Što se tiče očekivanja, roditelji su imali različita očekivanja od pedagoga tijekom upisa. Neki su roditelji očekivali razumijevanje za situaciju i obiteljski status djeteta te poznavanje tematike, kao i pomoć, odnosno emocionalnu podršku: (R1) *„Očekivala sam razumijevanje za našu situaciju i dobila sam ga. Činila mi se jako susretljiva pedagoginja i rekla mi je da se ja ništa ne bojim za nju i da će ona dobro voditi računa o njoj“.* Ovo ukazuje na to da roditelji vide pedagoga kao ključnog saveznika u procesu prilagodbe djeteta na novu školsku sredinu.

Neki su pak očekivali da će pedagog pružiti dodatan angažman i napore prilikom upisa. Na primjer, jedan roditelj je rekao: (R2) *„Očekivala sam da će pedagog imati drugačiji pristup i da će pokazati više interesa i razumijevanja“.* Ova očekivanja često su bila usmjerena na to da pedagog osigura da dijete ne bude stigmatizirano i da mu se pruži dodatna pažnja potrebna za uspješnu prilagodbu.

Sve u svemu, uloga pedagoga prilikom upisa posvojenog ili udomljenog djeteta u odgojno-obrazovnu ustanovu ključna je za osiguranje uspješne prilagodbe djeteta. Informiranje pedagoga o statusu djeteta, pružanje emocionalne podrške, suradnja s roditeljima i kontinuirana komunikacija ključni su elementi koji mogu pomoći djetetu da se osjeća prihvaćeno i podržano u novoj sredini. Različita iskustva roditelja naglašavaju potrebu za standardizacijom praksi i dodatnom edukacijom pedagoga kako bi se osigurala dosljedna i učinkovita podrška za svu djecu u ovim osjetljivim situacijama.

3.6.2. Drugo istraživačko pitanje: Koja je uloga pedagoga tijekom djetetovog pohađanja odgojno-obrazovne ustanove?

U kontekstu istraživačkog pitanja *"Koja je uloga pedagoga tijekom djetetovog pohađanja odgojno-obrazovne ustanove?"*, ispitanici su se ponajviše fokusirali na ulogu pedagoga, kontinuitet komunikacije i podrške od strane pedagoga te njegova znanja i osvjiještenost o specifičnostima posvojiteljskih/udomiteljskih obitelji.

Intervjui s roditeljima posvojiteljima i udomiteljima otkrili su širok spektar iskustava i percepcija vezanih uz ulogu pedagoga tijekom školovanja djece. Dok neki roditelji smatraju da pedagog ima vrlo važnu ulogu (N=2), većina ih smatra da u odgoju i obrazovanju njihove djece pedagog nema nikakvu ulogu (N=4). Štoviše, neki su roditelji frustrirani nedostatkom angažmana i podrške od strane pedagoga: (R4) *„Moje dijete bi trebalo dobiti veću i češću podršku od pedagoginje baš zato što ima te poteškoće, no ona u ovom trenutku nema nikakvu ulogu u njenom školovanju.“*

Jedan od ključnih aspekata uloge pedagoga kao dionika odgojno-obrazovnog procesa jest kontinuirana podrška koju pruža djeci i roditeljima. Neki roditelji su opisali pozitivna iskustva s pedagogima koji su bili proaktivni i angažirani u pružanju pomoći. Na primjer, jedan roditelj je izjavio: (R1) *„Pedagoginja mi je rekla da neće biti problema i da samo ona uči i sve će biti u redu“*. Ova izjava ukazuje na važnost podrške pedagoga u osiguravanju da dijete ima pozitivno iskustvo u ustanovi koju pohađa te da se dijete, ali i njegova obitelj, može osloniti na pedagošku podršku kada se suoči s izazovima.

Roditelji su također naglašavali važnost redovite komunikacije s pedagogom. Roditelji su opisali situacije u kojima je redovita komunikacija s pedagogom bila ključna u rješavanju

problema: (R5) „Imala sam puno problema, zato sam se često obraćala pedagoginji za podršku i pomoć. Rekla mi je da dolazim češće od svih drugih roditelja.“; (R1) „Pedagoginja mi je savjetovala da budem pažljiva u odnosu prema djetetu i da je ne opterećujem previše školom Uputila me kako da se postavim prema djetetu i kako da joj olakšam taj period“. Takva komunikacija omogućila je roditeljima da se osjećaju podržano i informirano o napretku svog djeteta te im je pružila smjernice za daljnje postupanje. Ovakvi rezultati u skladu su s nalazima da je kontinuiran i učinkovit kontakt između ustanove i obitelji ključan za uspostavljanje partnerstva koje ima višestruke koristi za odgoj i obrazovanje djeteta (Bošnjaković i Galeković, 2022).

Međutim, nisu sva iskustva bila pozitivna. Neki roditelji su izrazili nezadovoljstvo zbog nedostatka komunikacije i podrške nakon inicijalnog upisa te su očekivali više proaktivnosti od pedagoga, ali su naišli na ograničenu podršku. Roditelji su tako izjavili: (R2) „Komunikacija je nepostojeća, osim na upisima, kasnije pedagoginju nikako nismo vidjeli“; (R3) „Komunikacija ne postoji. Nakon upisa pedagoginju više nisam ni vidio“. Navedene izjave naglašavaju potrebu za kontinuiranom i dosljednom pedagoškom podrškom kako bi se osigurala dobrobit djeteta tijekom cijelog odgojno-obrazovnog puta. Rezultati ukazuju na varijabilnost u kvaliteti i kontinuitetu pedagoške podrške, što može negativno utjecati na iskustvo i prilagodbu djeteta u školi.

U nekim slučajevima, roditelji su opisali specifične situacije u kojima je podrška pedagoga bila ključna. Na primjer, jedan roditelj je opisao kako je pedagog pomogao riješiti problem kada dijete nije htjelo pohađati nastavu: (R1) „Jesu, nastali su problemi. Kći nije htjela više ići u školu na nastavu pa sam se javila pedagoginji da se konzultiram oko toga da je pedagoginja malo pozove kod sebe i pokuša s njom popričati. Nakon tog razgovora s njom kći je odmah počela ići opet na nastavu“. Ova intervencija pedagoga bila je ključna za povratak djeteta na nastavu i djetetovo neodustajanje od nastavka obrazovanja što je izuzetno važno budući da mladi koji rano napuste školovanje predstavljaju ranjivu skupinu koja ima veći rizik od siromaštva i društvene isključenosti (Ogresta, 2023).

S druge strane, neke izjave ukazuju na to da neki roditelji ne doživljavaju pedagošku podršku kao ključnu komponentu školovanja svog djeteta, već se oslanjaju na druge stručnjake u školi: (R2) „Sve informacije o njenom razvoju i ponašanju dobijemo od njenih odgojiteljica“;

(R3) „Pedagoginja se sada izgubila u toj priči, sve se prebacilo na školsku psihologinju kod koje moja kćer ide gotovo svaki dan.“

Kada je u pitanju znanja i osviještenost pedagoga o specifičnostima posvojiteljskih i udomiteljskih obitelji, samo je jedan roditelj zadovoljan razinom poznavanja tematike od strane pedagoga. Svi su ostali roditelji nezadovoljni istim: (R2) „Na upisima mi se nije činilo da ima ikakvu edukaciju, a ni interes za posvojiteljske obitelji, tako da pretpostavljam da to ovisi o tome kakva je osoba i koliko ima osobnu želju za učenjem i razumijevanjem.“; (R4) „Osobno nisam vidjela ni osjetila pozitivne učinke njihove educiranosti, ako uopće i jesu o tome educirane.“; (R6) „Ne znam imaju li pedagozi na fakultetu neki kolegij ili predavanja koja bi ih mogla upoznati s udomiteljstvom i funkcioniranjem udomiteljskih obitelji, ali mislim da joj je sve bilo nepoznato dok je ja ne bih uputila. To je žalosno.“ Navedeno upućuje na potrebu za kvalitetnijim inicijalnim obrazovanjem pedagoga o različitim obiteljskim situacijama, uključujući obilježja i načine funkcioniranja posvojiteljskih i udomiteljskih obitelji.

Sveukupno, uloga pedagoga tijekom djetetovog pohađanja odgojno-obrazovne ustanove varira ovisno o pojedinačnim slučajevima i potrebama djece, ali i o angažmanu pedagoga kao i njegovom kompetencijskom profilu. Za učinkovitu pedagošku podršku nužne su različite osobine u koje spadaju empatija te prijateljsko i suradničko ponašanje, a koje utječu na razinu uspješnosti ispunjavanja pedagoških uloga, poslova i zadaća (Petani i Iveljić, 2022). Različita iskustva roditelja naglašavaju potrebu za dosljednom i kvalitetnom pedagoškom podrškom kako bi se osigurala dobrobit djeteta tijekom cijelog odgojno-obrazovnog puta. Dodatna izobrazba i osvještavanje pedagoga o specifičnim potrebama i životnim prilikama posvojene i udomljene djece mogu doprinijeti poboljšanju kvalitete podrške i osigurati da sva djeca imaju pozitivna iskustva u odgojno-obrazovnim ustanovama.

3.6.3. Treće istraživačko pitanje: Kakva je kvaliteta savjetodavnog rada pedagoga s roditeljima posvojiteljima i udomiteljima?

Vrlo važna tema o kojoj se razgovaralo s roditeljima je kvaliteta savjetodavnog rada pedagoga, a ispitanici su komentirali kvalitetu, učestalost razgovora i vlastita očekivanja. Pedagoško savjetovanje se prepoznaje kao multidisciplinarni proces koji zahtijeva integraciju različitih teorijskih perspektiva (Vrcelj, 2020), a intervjui s roditeljima otkrili su različita

iskustva i percepcije o kvaliteti i učinkovitosti pedagoškog savjetovanja. Prema procjeni roditelja posvojitelja i udomitelja, kvaliteta savjetodavnog rada pedagoga često je bila povezana s njihovim obrazovanjem, osviještenošću i angažiranošću u radu s djecom i roditeljima. Poznato je da za uspješno obavljanje savjetodavnog rada, pedagog mora posjedovati specifične kompetencije koje uključuju osobne vrijednosti, usvojeno teorijsko znanje i sposobnost razumijevanja psiholoških procesa. Ove vještine nisu urođene, već se razvijaju kroz odgoj, obrazovanje i iskustvo (Ledić, 2013).

Što se tiče učestalosti razgovora s pedagogom, polovina ispitanika nikada nije bilo na individualnom razgovoru s pedagogom (N=3), neki su na razgovore išli nekoliko puta (N=2) pri čemu su razgovori bili intenzivniji u periodu kada se posvojeno, odnosno udomljeno dijete suočavalo s nekim problemom: (R6) „*Na razgovore s pedagogom išla sam nekoliko puta kroz ta prva dva ili tri mjeseca integracije. Zatim sam opet išla prije ljeta kada su djeca trebala ići na taj izlet.*“ Jedan je roditelj izjavio da je neprestano razgovarao s pedagogom te da se komunikacija nastavila i nakon što je dijete završilo školu: (R1) „*Često sam imala razgovore s pedagoginjom, ponekad jednom mjesečno a ponekad i više puta, posebno tada u periodu kada kći nije htjela ići u školu. I sada smo u povremenom kontaktu.*“ Ova izjava pokazuje da neki pedagozi ulažu dodatan trud i van svojih primarnih i obveznih zadaća te da im je iznimno stalo da pruže što kvalitetniju savjetodavnu podršku.

Nadalje, samo dvoje djece intervjuiranih roditelja imalo je individualne razgovore s pedagogom, pri čemu su oba djeteta pohađala srednju školu, što je moguće objasniti činjenicom da su djeca srednjoškolske dobi zrelija i imaju mogućnost samostalnije i odgovornije donositi odluke. Probleme s kojima se pedagog susreće u savjetodavnom radu moguće je klasificirati u četiri glavne kategorije: izazovi u školi, obiteljski i kućni odnosi, socijalni odnosi s drugima te osobni izazovi i samoprocjena. Ovakva kategorizacija može olakšati pedagozima identifikaciju specifičnih područja u kojima učenici mogu trebati podršku i/ili interveniranje (Resman, 2000).

Pored rada s učenicima, školski pedagozi također pružaju podršku roditeljima. Poznavanje obiteljskog okružja te osiguravanje kontinuirane i kvalitetne podrške roditeljima je ključno jer kućno okruženje značajno utječe na djetetovo ponašanje u školi (Zuković, 2017). Jednom su se roditelju ovakva savjetovanja pokazala izuzetno korisnima: (R6) „*Bili su dosta korisni jer bi me ona uvijek saslušala, ali i poduzela akciju i dogovorila je s odgojiteljicom da će doći u skupinu promatrati moje dijete da vidi kako se ponaša i kako komunicira i interaktira s*

drugom djecom u skupini...I kad je bio problem oko izleta pedagoginja je reagirala čak i prije nego što sam ja došla kod nje i znam da je razgovarala s odgojiteljicom moga sina, ali ne znam na koji način i što joj je točno rekla. Moji su problemi dopirali do pedagoginje i ona je na njih zaista reagirala.“ Međutim, jednom roditelju nije se činilo da su savjetovanje i postupci pedagoga imali stvarnog značaja: (R5) *„Pedagoginja bi rekla da će nešto pokušati, ali to na kraju ne bi urodilo plodom i nije se pokazalo da je bilo korisno jer nije došlo do nikakvih promjena.“* Ovo ukazuje na potrebu za dosljednom pedagoškom podrškom i ustrajanjem u rješavanju nastalih problema.

Također, roditelji su istaknuli važnost emocionalne podrške koju su dobili od pedagoga: (R5) *„...zato što je lijepo kada te neko sasluša kada si pod stresom. U takvim situacijama i to čovjeku puno znači.“*, što je u skladu s nalazima da je emocionalna potpora ključna sposobnost koja utječe na ishod razgovora, kvalitetu socijalnih interakcija i potporu mentalnom zdravlju (Liu i sur., 2021).

Rezultati pokazuju da očekivanja ispitanika nisu uvijek bila ispunjena, odnosno da su od pedagoga očekivali intenzivniji savjetodavni rad: (R2) *„Očekivala sam da će pedagog imati drugačiji pristup i da će pokazati više interesa i razumijevanja.“*; (R4) *„Nažalost, više to ne očekujem, iako mojoj kćeri to definitivno treba. (...) Međutim, ja nemam više snage jer da bi moje dijete dobilo dodatnu podršku, moram od toga napraviti veliku stvar, a ne želim je dodatno obilježavati.“*; (R5) *„...očekivala sam da će nas više zvati i da će nas pozvati zajedno na razgovor kako bismo vidjeli gdje zapinje komunikacija.“*

Iz navedenog je moguće zaključiti da su u ovom kontekstu ključni elementi učinkovite savjetodavne podrške visoka razina osposobljenosti i razumijevanja specifičnih potreba posvojene i udomljene djece, proaktivnost i dosljednost u pružanju podrške, uključujući emocionalnu podršku te senzibilitet pedagoga za tematiku posvojenja i udomljavanja. Zatim, uočljivo je da roditelji posvojitelji i udomitelji imaju veću potrebu za češćim i intenzivnijim savjetodavnim radom pedagoga.

3.7. Ograničenja istraživanja

U svakom istraživanju postoje određena ograničenja koja mogu utjecati na rezultate i njihove interpretacije. U ovom dijelu rada raspravlja se o ograničenjima koja su se pojavila tijekom provedbe ovog istraživanja.

Istraživanje je provedeno na prigodnom uzorku roditelja posvojitelja i udomitelja, što znači da uzorak nije slučajno odabran i nije reprezentativan za cjelokupnu populaciju roditelja posvojitelja i udomitelja. Ovaj uzorak uključuje roditelje koji su bili dostupni i voljni sudjelovati u istraživanju, što može utjecati na generalizaciju rezultata na širu populaciju.

U istraživanju je sudjelovalo ukupno šest ispitanika, što je relativno mali uzorak za istraživanje kojim se nastoji dobiti uvid u ulogu pedagoga iz perspektive roditelja posvojitelja i udomitelja. Mali broj ispitanika može ograničiti mogućnost otkrivanja statistički značajnih uzoraka i odnosa te može smanjiti pouzdanost rezultata.

Podaci su prikupljeni putem polustrukturiranih intervjua, što može dovesti do subjektivnosti u odgovaranju ispitanika. Ispitanici su mogli interpretirati pitanja na različite načine, što može utjecati na konzistentnost prikupljenih podataka. Nadalje, kvaliteta odgovora može ovisiti o vještinama intervjuera u postavljanju pitanja i upravljanju razgovorom.

Većina intervjua provedena je u prostorijama *Udruge udomitelja i posvojitelja djece Tobolac*, dok je jedan intervju proveden u uredu udruge *Klub roditelja i trudnica Split*. Različite lokacije mogu utjecati na udobnost i opuštenost ispitanika, što može utjecati na kvalitetu i iskrenost njihovih odgovora.

Istraživanje je provedeno u ograničenom vremenskom razdoblju, što može utjecati na dubinu prikupljenih podataka. Dulje vrijeme istraživanja moglo bi omogućiti dublje razumijevanje tema te pružiti dodatne uvide u ulogu pedagoga iz perspektive roditelja posvojitelja i udomitelja.

Prepoznavanje ovih ograničenja ključno je za pravilnu interpretaciju rezultata ovog istraživanja. Buduća istraživanja trebala bi nastojati koristiti veći i reprezentativniji uzorak, različite metode prikupljanja podataka te osigurati konzistentne uvjete provođenja istraživanja kako bi se smanjili utjecaji ovih ograničenja na rezultate.

4. Zaključak

Posao stručnog suradnika pedagoga izuzetno je raznolik i zahtjevan, budući da uključuje široku lepezu obveza i odgovornosti. S obzirom na to, sve uloge pedagoga nije lako definirati ili jednostavno razdijeliti u kategorije. Osim toga, budući da se pedagog u svom radu susreće s velikim brojem nedoumica i izazova za koje je potreban adekvatan pristup s ciljem učinkovitih rješenja, uspješnost i kvaliteta njegova rada ovisit će o njegovom kompetencijskom profilu. Prilagodljivost, poštovanje, upornost, samosvijest i empatija, samo su neke od poželjnih kvaliteta koje bi pedagog trebao posjedovati. Kada te specifične kvalitete promotrimo u kontekstu pedagoškog rada s roditeljima posvojiteljima i udomiteljima, možemo uvidjeti da su zaista ključne u radu, prilikom svih oblika i vrsta rada. Dakle, već i pri samom upisu posvojenog ili udomljenog djeteta u odgojno-obrazovnu ustanovu, a nastavno i tijekom cijelog odgojno-obrazovnog puta djeteta, uključujući i savjetodavni pedagoški rad.

Posvojenje i udomljavanje djece vrlo su kompleksni procesi, a posvojiteljske i udomiteljske obitelji imaju određene specifičnosti koje bi svaki pedagog morao barem poznavati. Uloga pedagoga u podršci posvojenoj i udomljenoj djeci te njihovim roditeljima od izuzetne je važnosti za osiguravanje uspješnog integriranja ovih ranjivih skupina u odgojno-obrazovni sustav. Na temelju prikupljenih podataka može se zaključiti da postoji značajan prostor za unapređenje podrške koju pedagozi pružaju ovim obiteljima.

Roditelji posvoitelji i udomitelji često se susreću s brojnim izazovima u suradnji s odgojno-obrazovnim ustanovama. Jedan od najistaknutijih izazova su administrativne prepreke. Kompleksni postupci upisa i nedostatak koordinacije između različitih obrazovnih i socijalnih službi dodatno otežavaju proces prilagodbe za djecu i roditelje. Nedostatak jasno definiranih procedura i podrške može stvoriti frustracije i osjećaj nepodržanosti kod roditelja.

Rezultati ovog istraživanja pokazuju da većina roditelja želi da pedagog bude upoznat s činjenicom da je dijete posvojeno ili udomljeno, iako neki smatraju da su dijeljenjem takvih informacija s pedagogom svoje dijete nepotrebno izložili negativnoj pažnji. Iako su komunikaciju i suradnju s pedagogom prilikom upisa djeteta u odgojno-obrazovnu ustanovu roditelji većinom opisivali pozitivno, njihova očekivanja, u slučaju kada su očekivanja postojala, ipak nisu bila u potpunosti zadovoljena, budući da su roditelji očekivali veći interes i angažman od strane pedagoga.

Kada je u pitanju uloga pedagoga tijekom djetetovog pohađanja odgojno-obrazovne ustanove, mišljenja roditelja su podijeljena te premda neki smatraju da pedagog ima značajnu ulogu, većina ih smatra da u odgoju i obrazovanju njihove djece pedagog nema nikakvu ulogu, odnosno, osjećaju nezadovoljstvo zbog percipiranog nedostatka angažmana i podrške od strane pedagoga.

Još jedan značajan problem je nedostatak razumijevanja i poznavanja tematike posvojenja i udomljavanja od strane pedagoga i ostalog školskog osoblja koje često nije dovoljno educirano i senzibilizirano za specifične potrebe posvojene i udomljene djece. Ovo može dovesti do situacija u kojima djeca ne dobivaju adekvatnu pomoć i podršku, što dodatno otežava njihov razvoj i snalaženje u školskoj sredini. Roditelji osjećaju da odgojno-obrazovne ustanove ne razumiju dovoljno njihove specifične situacije te da pedagozi nisu dovoljno osposobljeni za rješavanje njihovih problema.

Nadalje, kvaliteta i učestalost savjetodavnog rada pedagoga varira, a roditelji često nailaze na nedostatak kontinuirane i sustavne podrške. Pedagozi koji su adekvatno educirani i motivirani za rad s posvojenom i udomljenom djecom mogu značajno doprinijeti njihovom uspjehu u obrazovnom sustavu. Međutim, ovo istraživanje pokazuje da je takvih pedagoga relativno malo te da je potrebno uložiti dodatne napore u njihovo inicijalno obrazovanje i profesionalni razvoj.

Preporuke za unapređenje prakse uključuju kontinuirano osposobljavanje i usavršavanje pedagoga o specifičnim potrebama posvojene i udomljene djece. Važno je razviti i implementirati specijalizirane savjetodavne programe koji će pomoći roditeljima u prevladavanju izazova povezanih s posvojenjem i udomljavanjem. Osim toga, potrebno je senzibilizirati školsko osoblje kako bi se smanjila stigmatizacija i osigurala uvažavajuća i podržavajuća okolina za svu djecu.

Zaključno, uloga pedagoga je ključna u osiguravanju uspješnog obrazovnog iskustva za svu, pa tako i za posvojenu i udomljenu djecu. Kroz kontinuiranu izobrazbu i senzibilizaciju, pedagozi mogu značajno doprinijeti njihovom razvoju i integraciji u odgojno-obrazovni sustav, radom direktno s djecom ili pružajući potrebnu podršku i savjetovanje roditeljima. Samo kroz zajednički trud i angažman svih sudionika odgojno-obrazovnog procesa možemo osigurati pozitivne ishode za ovu ranjivu skupinu djece.

Sažetak

Ulogu pedagoga u odgojno-obrazovnoj ustanovi gotovo je nemoguće jednostavno definirati i kategorizirati. Ovaj diplomski rad istražuje ulogu pedagoga u odgojno-obrazovnim ustanovama iz perspektive roditelja posvojitelja i udomitelja. Glavni ciljevi istraživanja bili su utvrditi kako ti roditelji percipiraju podršku pedagoga prilikom upisa djece u odgojno-obrazovne ustanove, tijekom njihovog pohađanja određene ustanove te kvalitetu savjetodavnog rada. Korištenjem kvalitativne metodologije, kroz šest polustrukturiranih intervjua, prikupljeni su podaci koji pružaju uvid u iskustva i izazove s kojima se suočavaju roditelji posvojitelji i udomitelji s područja grada Splita. Rezultati istraživanja ukazuju na važnost uloge pedagoga u olakšavanju prijelaza posvojene i udomljene djece u nove obiteljske i obrazovne okvire. Roditelji ističu potrebu za dodatnom izobrazbom i senzibilizacijom pedagoga kako bi bolje razumjeli specifične potrebe ovih skupina djece. Kvaliteta pedagoškog savjetovanja varira, a roditelji često nailaze na brojne prepreke, nedostatak podrške i razumijevanja od strane osoblja odgojno-obrazovnih ustanova. Na temelju rezultata, preporučuje se kontinuirano usavršavanje pedagoga, razvoj specijaliziranih savjetodavnih programa i senzibilizacija za problematiku posvojenja i udomljavanja, kako bi se osigurala uvažavajuća i podržavajuća okolina za posvojenu i udomljenu djecu.

Ključne riječi: pedagog, posvojenje, udomljavanje, roditelji, pedagoško savjetovanje, obrazovna podrška

Abstract

The role of a pedagogue in an educational institution is almost impossible to simply define and categorize. This master's thesis examines the role of pedagogues in educational institutions from the perspective of adoptive and foster parents. The main objectives of the research were to determine how these parents perceive the support of pedagogues when enrolling their children in educational institutions, during their attendance at a particular institution, and the quality of counseling work. Through the use of qualitative methodology, through six semi-structured interviews, data were collected that provide insight into the experiences and challenges faced by adoptive and foster parents from the area of the city of Split. The results of the research indicate the importance of the role of pedagogues in facilitating the transition of adopted and fostered children into new family and educational frameworks. Parents emphasize the need for additional training and sensitization of pedagogues in order to better understand the specific needs of this group of children. The quality of pedagogical counseling varies, and parents often encounter numerous obstacles, lack of support and understanding from the staff of educational institutions. Based on the results, continuous training of pedagogues, development of specialized counseling programs and sensitization to the issue of adoption and fostering are recommended, in order to ensure a receptive and supportive environment for adopted and fostered children.

Keywords: pedagogue, adoption, fostering, parents, pedagogical counselling, educational support

Literatura

1. Adopta - udruga za potporu posvajanju, *Adoptina istraživanja*, <https://adopta.hr/strucni-referentni-centar/istrazivanja-i-publikacije.html>, pristupljeno 14.3.2024.
2. Alinčić, M. Hrabar, D. i Korać, A. (2006). *Uvod u obiteljsko pravo*. Zagreb: Narodne novine d.d.
3. Atkinson, A. i Gonet, P. (2007). Strengthening Adoption Practice, Listening to Adoptive Families. *Child Welfare*, 86, 87-104.
4. Banister, P. i sur. (1997). *Qualitative Methods In Psychology: A Research Guide*. Open University Press.
5. Barriball, L. K. i White, A. (1994). Collecting Dana using a semi-structured intervju: a discussion paper. *Journal of advanced nursing*, 19(2), 328-355, <https://www.ebsco.com>, pristupljeno 25.6.2024.
6. Bošnjaković, N. i Galeković, M. (2022). Od tradicionalne prema suvremenoj suradnji škole i roditelja. *Bjelovarski učitelj*, 27(1-3), 20-35. Preuzeto 1.7.2024. s <https://hrcak.srce.hr/293543>
7. Butković, A. (2005). Udomiteljstvo u Hrvatskoj – sustav i postojeće stanje. U: Brajša Žganec, A., Keresteš, G. i Kuterovac Jagodić, G.(ur.), *Udomiteljstvo: Skrb o djeci izvan vlastite obitelji* (str. 9-14). Zagreb: UISP.
8. Cooley, M.E., Thompson, H.M. i Newell, E. (2019). Examining the Influence of Social Support on the Relationship Between Child Behavior Problems and Foster Parent Satisfaction and Challenges. *Child Youth Care Forum* 48, 289-303. <https://doi.org/10.1007/s10566-018-9478-6>, preuzeto 28.3.2024.
9. Čičak, I. i Laklija, M. (2018). Udomiteljstvo djece s problemima u ponašanju iz perspektive stručnjaka. *Socijalne teme: časopis za pitanja socijalnog rada i srodnih znanosti*, 1(5), 27-54.
10. Degmenčić, P. (2004). Dvadesetogodišnje iskustvo u postupku posvojenja u centru za socijalnu skrb Osijek: Odabir potencijalnih posvojitelja i susret s djetetom. U: Radat, K. (ur.), *Uloga socijalnog rada u zaštiti djece: zbornik radova* (str. 156-166). Zagreb: Hrvatska udruga socijalnih radnika.

11. Dovranić, D. i Katavić, I. (2016). Utjecaj pozitivne diskriminacije na uključivanje žena na tržište rada u Republici Hrvatskoj. *Obrazovanje za poduzetništvo - E4E*, 6(2), 35-42. Preuzeto 1.7.2024. s <https://hrcak.srce.hr/170919>
12. Družić Ljubotina, O., Kletečki Radović, M. i Jelača, N. (2005). Socio-demografska obilježja i iskustva udomiteljskih obitelji. *Ljetopis socijalnog rada*, 12(1), 89-105.
13. e-Građani, *Postupci prijava i upisa kandidata u srednje škole*. <https://gov.hr/hr/postupci-prijava-i-upisa-kandidata-u-srednje-skole/1026?lang=hr>. Pristupljeno 29.4.2024.
14. e-Građani, *Upis u dječji vrtić*. <https://gov.hr/hr/upis-u-djecji-vrtic/974?l29.ang=hr>. Pristupljeno 29.4.2024.
15. Fajdetić, M. i Šnidarić, N. (2014). Kompetencije stručnog suradnika pedagoga u suvremenoj pedagoškoj praksi. *Napredak*, 154(3), 237-260.
16. Gojkov, G. (2007). *Kvalitativna istraživačka paradigma u pedagogiji*. Vršac: Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača.
17. Gustad, J. W. (1953). The definition of counseling. In R. F. Berdie (Ed.), *Roles and relationships in counseling*. University of Minnesota Press.
18. Hechler, O. (2012). *Pedagoško savjetovanje: teorija i praksa odgojnog sredstva*. Zagreb: Erudita.
19. Howard, J. A., Livingston Smith, S., Ryan, S. D. (2004). A comparative study of child welfare adoptions with other types of adopted children and birth children. *Adoption Quarterly*, 7(3), 1-30.
20. Hrabar, D. (2008). Posvojenje na razmeđi interesa posvojitelja i posvojenika. *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 58(5), 1107-1139.
21. Hrabar, D. i Korać, A. (2003). *Obiteljsko pravo s matičarstvom*. Zagreb: Narodne novine d.d.
22. Hrvatska enciklopedija, *Posvojenje*. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=49718>. Pristupljeno 18.2.2024.
23. Jurić, V. (2004). *Metodika rada školskoga pedagoga*. Zagreb: Školska knjiga.
24. Jurić, V., Mušanović, M., Staničić, S. i Vrgoč, H. (2001). *Koncepcija razvojne pedagoške djelatnosti stručnih suradnika*. Zagreb: Ministarstvo prosvjete i športa; Prosvjetno vijeće.

25. Kletečki Radović, M. i Kregar Orešković, K. (2005). Kvalitativna analiza iskustva udomitelja. *Ljetopis socijalnog rada*, 12(1), 67-88.
26. Knox, S. i Burkard, A. W. (2009). Qualitative research interviews. *Psychotherapy Research*, 19(4), 566-575., https://publications.marquette.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1121&context=edu_fac, pristupljeno 25.6.2024.
27. Koller-Trbović, N., Žižak, A. i Novak, T. (2003). Kvalitativna analiza u socijalnopedagoškom dijagnosticiranju. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 39(2), 189-202. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/11602>, 25.6.2024.
28. Kovač, V., Ledić, J. i Vignjević Korotaj, B. (2022). Kompetencije pedagoga. U: Vican, D., Ledić, J. i Radeka, I. (ur.), *Odgojno-obrazovni diskurs pedagogije* (str. 83-106). Zadar: Sveučilište u Zadru.
29. Kralj, S., Modić-Stanke, K. i Topčić-Rosenberg, D. (2014). *Problemi i potrebe posvojiteljskih obitelji tijekom procesa prilagodbe i integracije posvojene djece u obitelji, odgojno obrazovne institucije i okolinu*. Zagreb: Adopta – udruga za potporu posvajanju.
30. Laklija, M. (2011). Pristupi udomiteljskoj skrbi za djecu u svijetu i čimbenici koji utječu na ishode udomiteljstva, *Revija za socijalnu politiku*, 18(3), 291-309.
31. Ledić, J. (2013). *Kompetencije školskih pedagoga*. Rijeka: Filozofski fakultet.
32. Ledić, J., Staničić, S. i Turk, M. (2013). *Kompetencije školskih pedagoga*. Rijeka: Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci.
33. Liu, S., Zheng, C., Demasi, O., Sabour, S., Li, Y., Yu, Z., Jiang, Y. i Huang, M. (2021). Towards Emotional Support Dialog Systems. *Proceedings of the 59th Annual Meeting of the Association for Computational Linguistics and the 11th International Joint Conference on Natural Language Processing* (1), 3469-3483.
34. Livingston Smith, S. (2010). *Keeping The Promise: The Critical Need for Post-Adoption Services to Enable Children and Families to Succeed*. New York: Evan B. Donaldson Adoption Institute.
35. Luketić, D. i Vican, D. (2022). Samoprocjena profesionalnih i osobnih odlika pedagoga. U: Vican, D., Ledić, J. i Radeka, I. (ur.), *Odgojno-obrazovni diskurs pedagogije*, 143-162. Zadar: Sveučilište u Zadru.

36. Matković, P., Modić Stanke K. i Topčić-Rosenberg, D. (2016). *Prepreke posvojenju „teže posvojive djece“*. Zagreb: Udruga Adopta.
37. Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, *Posvojenje*. <https://mrosp.gov.hr/istaknute-teme/obitelj-i-socijalna-politika/obitelj-12037/djeca-i-obitelj-12048/posvojenje-12049/12049>. Pristupljeno 18.2.2024.
38. Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, *Udomiteljstvo*. <https://mrosp.gov.hr/pristup-informacijama-16/najcesca-pitanja-i-odgovori/najcesca-pitanja-i-odgovori-12153/obitelj-11807/udomiteljstvo-11810/11810>. Pristupljeno 18.2.2024.
39. Mustać, V. i Vicić, M. (1996). *Rad s učenicima s teškoćama u razvoju u osnovnoj školi: Priručnik za prosvjetne djelatnike*. Zagreb: Školska knjiga.
40. Obiteljski zakon (2023), NN 103/15, 98/19, 47/20. <https://www.zakon.hr/z/88/Obiteljski-zakon>. Pristupljeno 18. veljače 2024.
41. Ogresta, J. (2023). Bez škole si nitko: Iskustva prekida srednje škole iz perspektive mladih osoba. *Ljetopis socijalnog rada*, 30(1), 141-161. <https://doi.org/10.3935/ljsr.v30i1.505>
42. Pažin-Ilakovac, R. (2015), Od savjetodavnog rada do pedagoškog savjetovanja u školi. *Magistra Iadertina*, 10(1), 49-63.
43. Petani, R. i Iveljić, A. M. (2022). Profesionalni identitet i osobine potrebne za uspješno obavljanje poslova pedagoga. U: Vican, D., Ledić, J. i Radeka, I. (ur.), *Odgovorno obrazovni diskurs pedagogije* (str. 107-142). Zadar: Sveučilište u Zadru.
44. Relja, J. (2020). Pedagog i razumijevanje roditeljske uloge u suvremenoj obitelji. *Bjelovarski učitelj*, 25(1-3), 41-52. Preuzeto 1.7.2024. s <https://hrcak.srce.hr/273383>
45. Resman, M. (2000). *Savjetodavni rad u vrtiću i školi*. Zagreb: Hrvatski pedagoško-književni zbor.
46. Sabolić, T. i Vejmelka, L. (2015). Udomiteljstvo djece u Hrvatskoj iz perspektive udomitelja i stručnjaka. *Holon*, 5(1), 6-42. Preuzeto 28.3.2024. s <https://hrcak.srce.hr/140394>
47. Savanović, N. (2010). Kvalitetno udomiteljstvo djece i odraslih osoba iz perspektive udomitelja na području Baranje. *Ljetopis socijalnog rada*, 17(2), 223-239.

48. Sladović Franz, B. i Mujkanović, Đ. (2003). Izdvajanje djece iz obitelji kao mjera socijalne skrbi. *Ljetopis Studijskog centra socijalnog rada*, 10(2), 229-241.
49. Staničić, S. (2005). Uloga i kompetencije školskih pedagoga. *Pedagogijska istraživanja*, 2(1), 35-46.
50. Staničić, S. i Resman, M. (2020). *Pedagog u vrtiću, školi i domu*. Zagreb: Znamen.
51. Stevanović, M. (2003). *Predškolska pedagogija*, knjiga druga. Rijeka: Andromeda.
52. Šnidarić, N. (2009). Školski pedagog i funkcija pedagoškog vođenja škole. *Napredak*, 150(2), 190-208.
53. Tkalac Verčić, A., Sinčić Ćorić, D. i Pološki Vokić, N. (2014). *Priručnik za metodologiju istraživačkog rada: kako osmisliti, provesti i opisati znanstveno i stručno istraživanje*. Zagreb: M.E.P. d.o.o.
54. Tomašević, M. (2014). Obitelj i djeca u Statutu Dubrovačke Republike: osvrt na čedomorstvo, napuštanje i posvojenje djece. *Pravnik*, 47(95), 73-98.
55. Vacca, J.S. (2008). Breaking the cycle of academic failure for foster children - What can the schools do to help?, *Children and Youth Services Review*, 30(9), 1081-1087. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2008.02.003>, preuzeto 1.5.2024.
56. Vrcelj, S. (2020). *Pedagoško savjetovanje*. Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet.
57. Vučković, J. (2016). Implicitni stavovi prema posvojenoj djeci: treba li budućim stručnjacima (dodatna) edukacija o temi posvojenja?, *Suvremena psihologija*, 19(2), 135-148.
58. Vuković, N. (1994). Pedagog u radu stručnog tima. *Bjelovarski učitelj*, 3(3), 108-112.
59. Vuković, N. (2011). Izazovi školskom pedagogu. *Napredak*, 152(3-4), 551-568.
60. Vuković, N. (2019). Rad školskog pedagoga na savjetovanju učitelja i pružanju podrške na profesionalnom razvoju. *Bjelovarski učitelj*, 24(1-3), 14-26.
61. Zakon o udomiteljstvu (2018), NN 115/18, 18/22. <https://www.zakon.hr/z/485/Zakon-o-udomiteljstvu>. Pristupljeno 18.2.2024.
62. Zrilić, S. (2012). Uloga pedagoga u integriranom odgoju i obrazovanju. *Magistra Iadertina*, 7(7), 89-100.

63. Zuković, S. (2017). *Savetodavni rad u institucijama vaspitanja i obrazovanja – teorijski i praktični aspekti* –. Filozofski fakultet: Novi Sad.
64. Žganec, N. i Kujundžić, M. (2003). Djeca i institucionalna skrb. *Dijete i društvo*, 5(2-3), 189-205.
65. Žižak, A. (2015). *Udomiteljstvo djece u Hrvatskoj*. Zagreb: UNICEF Ured za Hrvatsku.

Popis priloga

Prilog 1

Informirani pristanak za sudjelovanje u intervjuu povodom kvalitativnog istraživanja o Ulozi pedagoga iz perspektive roditelja posvojitelja i udomitelja

Poštovani/a,

Moje ime je Karla Bandić, studentica sam dvopredmetnog diplomskog studija Pedagogije i Povijesti umjetnosti na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Splitu. Istraživanje provodim za potrebe diplomskog rada na temu „Uloga pedagoga iz perspektive roditelja posvojitelja i udomitelja“, pod vodstvom doc. dr. sc. Anite Mandarić Vukušić. Budući da ovakvo ili slična istraživanja još uvijek nisu provedena, pojavio se interes i potreba za provođenjem istog.

Sudjelovanje je dobrovoljno i anonimno te imate potpuno pravo u svakom trenutku povući svoj pristanak bez navođenja razloga prestanka sudjelovanja u ovom istraživanju. Svi Vaši podatci koristit će se isključivo u znanstveno-istraživačke svrhe i neće se koristiti ni na koji drugi način. Predviđeno okvirno vrijeme trajanja intervjuja je trideset minuta, ali je moguće u svakom trenutku završiti intervju ili ga produžiti u slučaju da je potrebno više vremena.

Pristajete li na sudjelovanje u istraživanju, tonski zapis intervjuja i pohranu Vaših odgovora?

Hvala Vam na sudjelovanju i utrošenom vremenu.

Ako se u bilo kojem trenutku pojave neke nedoumice ili budete zainteresirani za rezultate ovog istraživanja, slobodno mi se obratite na kontakt e-mail: kbandic@ffst.hr.

Prilog 2

Pitanja za interjvu roditelja posvojitelja:

Pomoću ovog intervjua želim prikupiti podatke o tome kako Vi percipirate ulogu stručnog suradnika pedagoga u odgojno-obrazovnoj ustanovi koju pohađa Vaše posvojeno dijete. Molim Vas da na pitanja odgovarate iskreno i bez zadržke.

Za početak ću zabilježiti opće podatke o Vašem djetetu i vrsti odgojno-obrazovne ustanove koju pohađa.

Koliko godina je imalo Vaše dijete kada ste ga posvojili?

Koliko godina sada ima Vaše posvojeno dijete?

Koju vrstu odgojno-obrazovne ustanove pohađa?

A) Upis u odgojno-obrazovnu ustanovu:

1. Prilikom upisa u odgojno-obrazovnu ustanovu, jeste li stručnog suradnika pedagoga obavijestili o tome da je Vaše dijete posvojeno?
2. Ako jeste, zašto jeste? Ako niste, zašto niste?
3. Kako biste opisali Vašu komunikaciju i suradnju s pedagogom prilikom upisa djeteta u odgojno-obrazovnu ustanovu?
4. Kakva ste očekivanja imali od pedagoga prilikom upisa djeteta u odgojno-obrazovnu ustanovu?

B) Suradnja sa stručnim suradnikom pedagogom tijekom djetetovog pohađanja odgojno-obrazovne ustanove:

5. Kako biste opisali ulogu pedagoga u procesu odgoja i obrazovanja Vašeg djeteta u odgojno-obrazovnoj ustanovi koju pohađa?
6. Kako biste opisali Vašu komunikaciju s pedagogom u odgojno-obrazovnoj ustanovi koju Vaše dijete pohađa?
7. Jesu li se tijekom procesa odgoja i obrazovanja Vašeg djeteta u ustanovi pojavili neki problemi ili nedoumice u vezi kojih ste se odlučili obratiti pedagogu za pomoć i podršku?

8. Smatrate li da pedagog ima adekvatnu edukaciju i osviještenost o specifičnostima posvojiteljskih obitelji?

C) Savjetodavni rad pedagoga:

9. Jeste li i ako jeste, koliko često ste imali razgovore s pedagogom tijekom djetetovog pohađanja ustanove?

10. Koliko su Vam ti razgovori bili korisni?

11. Je li Vaše posvojeno dijete imalo razgovore s pedagogom?

12. Jeste li od pedagoga očekivali veću podršku i intenzivniji savjetodavni rad?

13. Došli smo do kraja ovog intervjua. Postoji li još nešto u vezi s ulogom pedagoga iz Vaše perspektive što je ostalo nedorečeno ili biste željeli dodati?

Hvala Vam na sudjelovanju!

Prilog 3

Pitanja za interjvu roditelja udomitelja:

Pomoću ovog intervjua želim prikupiti podatke o tome kako Vi percipirate ulogu stručnog suradnika pedagoga u odgojno-obrazovnoj ustanovi koju pohađa Vaše udomljeno dijete. Molim Vas da na pitanja odgovarate iskreno i bez zadržke.

Za početak ću zabilježiti opće podatke o udomljenom djetetu i vrsti odgojno-obrazovne ustanove koju pohađa.

Koliko godina je imalo dijete kada ste ga udomili?

Koliko godina sada ima udomljeno dijete?

Koju vrstu odgojno-obrazovne ustanove pohađa?

A) Upis u odgojno-obrazovnu ustanovu:

1. Prilikom upisa u odgojno-obrazovnu ustanovu, jeste li stručnog suradnika pedagoga obavijestili o tome da je dijete udomljeno?
2. Ako jeste, zašto jeste? Ako niste, zašto niste?
3. Kako biste opisali Vašu komunikaciju i suradnju s pedagogom prilikom upisa djeteta u odgojno-obrazovnu ustanovu?
4. Kakva ste očekivanja imali od pedagoga prilikom upisa djeteta u odgojno-obrazovnu ustanovu?

B) Suradnja sa stručnim suradnikom pedagogom tijekom djetetovog pohađanja odgojno-obrazovne ustanove:

5. Kako biste opisali ulogu pedagoga u procesu odgoja i obrazovanja udomljenog djeteta u odgojno-obrazovnoj ustanovi koju pohađa?
6. Kako biste opisali Vašu komunikaciju s pedagogom u odgojno-obrazovnoj ustanovi koju dijete pohađa?
7. Jesu li se tijekom procesa odgoja i obrazovanja djeteta u ustanovi pojavili neki problemi ili nedoumice u vezi kojih ste se odlučili obratiti pedagogu za pomoć i podršku?

8. Smatrate li da pedagog ima adekvatnu edukaciju i osviještenost o specifičnostima udomiteljskih obitelji?

C) Savjetodavni rad pedagoga:

9. Jeste li i ako jeste, koliko često ste imali razgovore s pedagogom tijekom djetetovog pohađanja ustanove?

10. Koliko su Vam ti razgovori bili korisni?

11. Je li udomljeno dijete imalo razgovore s pedagogom?

12. Jeste li od pedagoga očekivali veću podršku i intenzivniji savjetodavni rad?

13. Došli smo do kraja ovog intervjua. Postoji li još nešto u vezi s ulogom pedagoga iz Vaše perspektive što je ostalo nedorečeno ili biste željeli dodati?

Hvala Vam na sudjelovanju!

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja **Karla Bandić**, kao pristupnica za stjecanje zvanja magistra/magistrice ***Pedagogije i Povijesti umjetnosti***, izjavljujem da je ovaj diplomski rad rezultat isključivo mogega rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da ni jedan dio diplomskoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, stoga ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga diplomskoga rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, rujan 2024.

Potpis

Karla Bandić

Izjava o pohrani završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada (podcrtajte odgovarajuće) u Digitalni repozitorij Filozofskog fakulteta u Splitu

Student/ica: Karla Bandić

Naslov rada: Uloga pedagoga iz perspektive roditelja posvojitelja i udomitelja

Znanstveno područje: Društvene znanosti

Znanstveno polje: Pedagogija

Vrsta rada: Diplomski rad

Mentor/ica: doc. dr. sc. Anita Mandarić Vukušić

Komentator/ica (ime, prezime, zvanje): /

Članovi povjerenstva (ime, prezime, zvanje): red. prof. dr. sc. Ivana Batarelo Kokić,
izv. prof. dr. sc. Ines Blažević

Ovom izjavom potvrđujem da sam autorica predanog završnoga/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada (zaokružite odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada. Slažem se da taj rad, koji će biti trajno pohranjen u Digitalnom repozitoriju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu i javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama *Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju*, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15, 131/17), bude:

a.) rad u otvorenom pristupu

b) široj javnosti, ali nakon proteka 6 / 12 / 24 mjeseci (zaokružite odgovarajući broj mjeseci).
(zaokružite odgovarajuće)

Split, rujan 2024.

Potpis studenta/studentice: _____ Karla Bandić _____